

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Kalev Ojaloo
KK050

**ALAEALISE KINNIPEETAVA TINGIMISI ENNE
TÄHTAEGA VABASTAMINE
(VILJANDI VANGLA NÄITEL)**

Lõputöö

Juhendaja:
Gunnar Jaksi

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž Justiitskolledž	Kuu ja aasta Mai 2008
Töö pealkiri Alaealise kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamine (Viljandi Vangla näitel)	
Töö autor: Kalev Ojaloo	allkiri:
Lõputöö on kirjutatud eesti keeles, lühikokkuvõtte inglise keeles. Lõputöös on kokku 43 lehekülge. Töös on kasutatud 26 allikat. Töö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist ja kokkuvõttest ning 9-st joonisest. Lõputööd iseloomustavad märksõnad: retsidiivsus, alaealiste noorte tingimisi ennetähtaegne vabanemine, kriminaalhooldus. Lõputöö eesmärkideks ja ülesanneteks oli selgitada välja, kuidas praegune tingimisi ennetähtaegse vabastamise kord mõjutab alaealiste kinnipeetavate käitumist karistuse kandmise ajal vanglas ning kui paljud enne tähtaega vabastatud alaealistest kinnipeetavatest suudavad täita neile katseajaks määratud kontrollnõudeid ja kohustusi. Püstitati hüpotees: enamik tingimisi enne tähtaja lõppemist vabanenud alaealistest kinnipeetavatest on motiveeritud täitma kohtu poolt katseajaks määratud kontrollnõudeid ja kohustusi ning käituvad katseajal seaduskuulekalt. Lõputöös vajalike andmete saamiseks viidi esiteks läbi ankeetküsitlus Viljandi Vangla alaealiste kinnipeetavate seas ja teiseks kriminaalhooldajate seas, kelle klientideks olid alaealised Viljandi Vanglast vabanenud kinnipeetavad. Töös leidis kinnitust hüpotees, et tingimisi enne tähtaega vabanenud noored siiski enam suudavad kinni pidada neile pandud kohustustest ja enam kinnipeetavatest püüavad käituda vanglas korralikult, et ei tekiks probleeme kohtus kui arutatakse taotlust vabastada teda tingimisi enne tähtaega.	
Võtmesõnad : retsidiivsus, tingimisi ennetähtaegne vabanemine, kriminaalhooldus.	
Keywords :	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Gunnar Jaksi	allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. TINGIMISI ENNETÄHTAEGNE KARISTUSEST VABASTAMINE	6
1.1. Tingimisi ennetähtaegse vabastamise ajaloost	6
1.2. Tingimisi enne tähtaega vabastamise mõiste	6
1.3. Tingimisi enne tähtaega vabastamise olemus	7
1.4. Ennetähtaegse vabastamise eeldused	8
1.5. Retsidiivsusriski hindamisest vanglas	9
1.5.1. Retsidiivsust põhjustavad tegurid	9
1.5.2. Retsidiivsuse hindamise viisid	10
1.5.3. Isiku sotsiaal- ja majandusliku seisundi ning tervise hindamine	11
1.5.4. Kinnipeetava iseloomustuse koostamine	12
1.5.5. Kriminaalhooldusametniku kaasamine	13
1.5.6. Menetluse algatamine	14
1.5.7. Kriminaalhoolduse lõpetamine	14
1.6. Elektroonilise valve kohaldamine	15
1.6.1 Range kontroll	15
1.6.2. Kuidas toimib elektrooniline valve?	18
1.6.3. Statistika Viljandi Vangla näitel	19
2. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA METOODIKA	22
2.1. Uurimustöö eesmärk ja ülesanded	22
2.2. Uurimuse metoodika	22
2.3. Ankeetküsitluse tulemused	23
2.3.1. Ülevaade ankeetküsitluses osalenud kinnipeetavatest	23
2.3.2. Kinnipeetavate seas tehtud küsitluse tulemused	24
2.3.3. Kriminaalhooldajate seas läbiviidud küsitluse tulemused	28
3. ARUTELU JA JÄRELDUSED	30
3.1. Vanemate mõju lapsele	30
3.2. Järeldused uuringust	31
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
KASUTATUD KIRJANDUS	35
Lisa 1	37
Lisa 2	38
Lisa 3	39
Lisa 4	40
Lisa 5	41
Lisa 6	42
Lisa 7	43

SISSEJUHATUS

Lõputöö teema „Alaealise kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamine“ (Viljandi Vangla näitel) valiku põhjus seisneb selles, et see teema on praegu väga aktuaalne. Seda põhjustel, et vanglakaristus on kõige kallim karistusviis ning soovist kinnipeetavate arvu märgatavalt vähendada.

Võrreldes vanglakaristusega on kriminaalhooldus säästlikum. Riigikontrolli 2002. aasta andmetel oli ühe kinnipeetava ülalpidamine riigile 20 korda kallim kui ühe isiku allutamine kriminaalhoolduse järelevalvele (Ministeeriumide tegevus vahistatute...2002).

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on selgitada, kuidas praegune tingimisi ennetähtaegse vabastamise kord mõjutab alaealiste kinnipeetavate käitumist karistuse kandmise ajal vanglas ning kui paljud enne tähtaega vabastatud alaealistest kinnipeetavatest suudavad täita neile katseajaks määratud kontrollnõudeid ja kohustusi.

Töö hüpotees: enamik tingimisi enne tähtaja lõppemist vabanenud alaealistest kinnipeetavatest on motiveeritud täitma kohtu poolt katseajaks määratud kontrollnõudeid ja kohustusi ning käituvad katseajal seaduskuulekalt.

Justiitsministeeriumi andmetel on 74% kinnipeetavatest vanglas teist või enam korda. See näitab, et vangistus karistusena ei ole piisavalt efektiivne ega võimalda saavutada karistuse eesmärke. 14. juunil 2000. aastal vastuvõetud Vangistuseseadus asetab pearõhu kinnipeetavate resotsialiseerimisele. Suur osa kinnipeetavatest on aga endiselt karistuse kandmise ajal kasuliku tegevusega hõivamata ja nad eemalduvad ühiskonnast veelgi (Ministeeriumide tegevus vahistatute...2002).

Kriminaalhoolduse järelevalve alla kuuluvad isikud, kelle suhtes on kohaldatud mõistetud karistust tingimisi või kes on tingimisi enne tähtaja lõppemist vabastatud vanglakaristuse kandmisest. Kriminaalhoolduse läbimine annab suure tõenäosusega tulemuse, et inimene suudab pärast karistuse kandmist ühiskonnas hakkama saada seadust rikkumata. (Kriminaalhooldusseadus)

2007. aastast jõustusid Vangistusseaduse muudatused, mille tulemusena on muutunud vanglast tingimisi enne tähtaega vabastamise kord. Kui seni vabanes tingimisi enne tähtaega ca 1/3 kinnipeetavatest, siis uue korra kohaselt see arv suureneb. Seadusemuudatused võimaldavad ennetähtaegselt vabastatut allutada ka elektroonilisele järelvalvele. (<http://www.just.ee/27338> 15.10.2007)

1. TINGIMISI ENNETÄHTAEGNE KARISTUSEST VABASTAMINE

1.1. Tingimisi ennetähtaegse vabastamise ajaloost

Tingimisi enne tähtaegne karistusest vabastamine (edaspidi ennetähtaegne vabastamine) kasutuselevõtmine on tihedalt seotud positivistlike ideede võidukäiguga kriminaalõiguses. Päevase täpsusega karistuse ärakandmist pooldava klassikalise kriminaalõiguse kontekstis lausa ketserlikuna tunduv mõte vabastada süüdimõistetu mõni aeg enne vabaduskaotuse lõpptähtaega leidis esmakordselt kasutamist 1885 a. Prantsuse seadusandja poolt. Selliseks ootamatuks kannapöördeks andis teoreetilisest küljest hea võimaluse sotsioloogilise koolkonna ratsionalistlikum lähenemine karistusele ning selle kandmisele ja praktilise poole pealt sageli äärmuseni läinud vanglate ülerahvastatus. Üsna peatselt jõuti järeldusele, et ennetähtaegse vabastamise näol on tegemist väga mõjusa karistuspoliitilise vahendiga, mis reguleerib kinnipeetavate arvu vanglates ning sunnib omakorda kinnipeetavaid vanglas korralikumalt käituma, kergendades sel viisil vanglaametnike tööd. Ennetähtaegse vabastamise otsene karistuspoliitiline väljund on kindlasti ka üheks põhjuseks, mis viis selle kriminaalõigusliku instituudi üsna kiiresti peaaegu kõikide Euroopa riikide seadusandlustesse. (Sootak, Pikamäe 2001:155)

1.2. Tingimisi enne tähtaega vabastamise mõiste

Ennetähtaegset vabastamist võib määratleda kui vabadusekaotust kandva süüdimõistetu tingimuslikku katseajaga vabastamist enne karistuse lõplikku ärakandmist st, et kinnipeetav on teatud aja oma karistusest juba ära kandnud. (Sootak, Pikamäe 2001:155)

Automaatne vabastamine erineb põhimõtteliselt ennetähtaegselt vabanemisest selle poolest, et automaatse vabastamise puhul on vabastamine lõplik st, et isikule ei määrata katseajaga. Uue kuriteo toimepanemisel ei lisata karistusele ärakandmata jäänud karistuse osa. (Sootak, Pikamäe 2001:156)

Sisuliselt tähendab ennetähtaegne vabastamine vabastatu allutamist kriminaalhooldusele e kriminaalhooldusametnikule. Kriminaalhooldusametniku poolt ennetähtaegselt vabastatu üle teostatav järelevalve ja talle osutatav sotsiaalabi moodustabki ennetähtaegselt vabastamise täideviimise. Seega annab ennetähtaegne vabanemine kinnipeetavale küll võimaluse varem vabaneda, kuid ta peab alluma ja järgima katseaja kontrollnõuetele ega tohi toime panna uusi kuritegusid. (Sootak, Pikamäe 2001:156)

Eesti erineb teistest Euroopa riikidest selle poolest, et kui mujal Euroopas on ennetähtaegne vabastamine pigem reegel kui erand, siis Eestis vabastatakse veidi rohkem kui veerand kinnipeetavatest ennetähtaegselt. Ühiskonna turvalisust silmas pidades ei ole tähtaegne vabastamine täna üldse mõistlik, sest nende isikute suhtes puudub pärast vabanemist riiklik järelevalvesüsteem. Ennetähtaegse vabastamise korral läheb aga isik kriminaalhoolduse alla, tema tegevuse üle toimib edasi riiklik järelevalve ning tema integreerimine ühiskonnaga ei ole niivõrd valulik. Kuigi ka kehtiva seaduse alusel on võimalik suurendada ennetähtaegselt vabanenute ja seeläbi kriminaalhooldaja järelevalve alla ühiskonda tagasipöörduvate isikute ringi, on mõtteviisi muutmiseks otstarbekas seaduse ja seega ka ennetähtaegse vabastamise regulatsiooni muutmise. Töö selles osas on Justiitsministeeriumis ka käimas. Kriminaalhooldusaluste arv on aasta-aastalt kasvanud ning Justiitsministeeriumi hinnangul on kriminaalhooldussüsteemi näol tegemist väga efektiivse süsteemiga. Eelmisel aastal läbis kriminaalhoolduse edukalt 81% kriminaalhooldusalustest. Kõige edukamalt läbisid kriminaalhoolduse alaealise mõjutusvahendi alusel kriminaalhooldusesse suunatud hooldusalused. Selle läbis edukalt 98% kriminaalhooldusalustest. Suhteliselt edukas oli kriminaalhooldus ka ennetähtaegselt vangistuse kandmiselt vabastatud hooldusalustele ja üldkasuliku töö sooritajatel.

<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2006/02/m06022306.html>

1.3. Tingimisi enne tähtaega vabastamise olemus

Kriminaalõiguslikust vaatenurgast on ennetähtaegne vabastamine kantud arusaamast, et sageli on karistuse eesmärgid saavutatavad kiiremini, kui kohus seda karistuse mõistmisel oskas arvestada. Sellisel juhul väljendab ennetähtaegne vabastamine üldsuse usaldust süüdlase suhtes. Ennetähtaegselt vabastatule antakse võimalus oma käitumisega tõestada, et ta on kantud karistusest õppinud. Siinjuures ei saa jätta märkimata ennetähtaegse vabastamise ühte

suurt eelist lõpptähtajalise vabastamise ees: ühelt poolt tagatakse ärakandmata jäänud karistuse ähvarduse kaudu isiku enda suurem huvitatus õiguskuuleka käitumise suhtes ning teisalt võimaldab katseajal kohaldatav järelevalve ja sotsiaalabi kinnipeetava kiirema tagasituleku ühiskonda. (Sootak, Pikamäe 2001:155)

Seega tuleks sammud seada suunas, kus karistus kannaks pikemas perspektiivis lisaks kriminaalse karjääri peatamisele ja pikaajalisele isoleerimisele ka ühiskonna jaoks kasulikemaid eesmärke. Olulisel kohal peaks olema kurjategijate retsidiivsuse vähendamine, läbi vanglast vabanenute hooldus- ja järelevalvesüsteemide ning teiste erinevate programmide. (http://www.kesa.ee/download/Retsidiivsus_KESA-Mauritius_2007.pdf)

1.4. Ennetähtaegse vabastamise eeldused

Ennetähtaegse vabastamise puhul on tegemist süüdimõistetu vabastamisega enne karistuse lõplikku ärakandmist. Sel puhul peavad olema ka kinnipeetavale esitatavad nõuded üpris täpselt paigas. Ennetähtaegse vabastamise **formaalsed e materiaalõiguslikud eeldused** tulenevad esmalt KarS-st. KarS §76 järgi on süüdimõistetu ennetähtaegse vabastamise peamiseks eelduseks teatud karistusaja ärakandmine, mis omakorda sõltub toimepandud kuriteo raskusest. Karistusaja arvutamist alustatakse kohtuotsuses vabadusekaotuse kandmise algusena märgitud kuupäevast või juhul, kui isikut ei võetud kohtumenetluse ajaks vahi alla ning tal lubati ise ilmuda vanglasse karistuse kandmisele, siis süüdimõistetu vanglasse jõudmise päevast. (Sootak, Pikamäe 2001: 158)

Ennetähtaegse vabastamise materiaalseteks eeldusteks on süüdlase edasine õiguskuulekas käitumine ning hoidumine uute kuritegude toimepanemisest. Üksikasjalikumad eeldused on lahti kirjutatud KarS-s, mille järgi peab kohus süüdlase ennetähtaegse vabastamise otsustamisel arvestama lisaks süüdlase käitumisele karistuse kandmise ajal ka kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetu isikut, varasemat elukäiku, tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdlasele kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine. (Sootak, Pikamäe 2001:158-159)

Kõige olulisemaks eelduseks ennetähtaegseks vabastamiseks on kinnipeetava individuaalses täitmiskavas määratletud eesmärkide saavutamine enne karistuse lõpptähtaja saabumist.

Kinnipeetavat iseloomustavate materjalide arvestamisel lähtutakse kinnipeetava isiklikku toimikusse koondatud materjalidest. Seal peegeldub kogu kinnipeetava elu ja käitumine karistuse kandmise jooksul. (Sootak, Pikamäe 2001:159)

Lisaks kirjeldatud eeldustele tuleb ennetähtaegse vabastamise materiaalsete eelduste hulka lugeda ka need tingimused mille täitmine on vajalik **kriminaalhoolduse** teostamiseks. Ennetähtaegselt vabastatava kinnipeetava vastamine kriminaalhoolduse sisulistele eeldustele tähendab seda, et selline isik peab täitma käitumiskontrolliga ettenähtud kontrollnõuded e vastama tingimustele mis võimaldavad tema üle järelevalve teostamist katseajal (KarS §75 lg1). Seega ei vasta kriminaalhoolduse ja seeläbi ka ennetähtaegse vabastamise materiaalsetele eeldustele kinnipeetavad, kellel puuduvad alaline elukoht ja elatusvahendid või töökoht vabaduses. (Sootak, Pikamäe 2001: 160)

1.5. Retsidiivsusrisiki hindamisest vanglas

1.5.1. Retsidiivsust põhjustavad tegurid

Viimasel ajal räägitakse palju korduvkuritegevusest ja sellega kaasnevatest kahjudest nii riigile kui üksikisikule. Vanglast vabanenud isikute retsidiivsuse tase on Eestis ligikaudu 75%. See tähendab, et kolmveerand nendest, kes on korra vanglas viibinud, panevad varem või hiljem toime uue kuriteo ning tõenäoliselt satuvad taas õigussüsteemi järelevalve alla. Uue kuriteo toimepanemise põhjused ja ajendid võivad olla isikuti väga erinevad. Sageli ei suuda karistust kandnud isikud ühiskonna reeglitega kohaneda ning esineb mitmesuguseid sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme. Põhjused võivad olla seotud ka isiksuseomaduste, hoiakute, mõtteviisi või käitumise probleemidega. Kuriteo toime pannud isikute suutlikkus (taas)kohaneda ühiskonna reeglitega, toime tulla igapäevaelus ja naasta tööturule sõltub sellest, kui hästi on osatud ja tahtud kindlaks teha iga inimese konkreetsed võimalused ja puudujäägid ning nendega ka tegeldud. Sellest tulenevalt on väga oluline hinnata isiku retsidiivsusrisiki ja seda põhjustavaid tegureid. (Maurer 2004:28)

Retsidiivsust põhjustavad tegurid jagatakse dünaamilisteks e muutuvateks ja staatilisteks e muutumatuteks. Muutuda võivad eluase, sõltuvus, haridus jne. Muutusi ei saa toimuda juba

toimunud sündmustes (näiteks toimepandud kuriteod). Arenenud riikides ollakse seisukohal, et dünaamiliste tegurite mõjutamise kaudu on võimalik ennetada korduvkuritegude toimepanemist. (Maurer 2004:28)

1.5.2. Retsidiivsuse hindamise viisid

Retsidiivsusriski saab hinnata kahel viisil. Nn **kliiniline e eksperthinnang** on selline, kus otsuse tegemisel toetatakse hindaja subjektiivsele arvamusele, mis on kujunenud tema isiklike kogemuste, teadmiste, vaatluste ja vestluste põhjal. Viimaste aastakümnete teaduslikud uuringud on näidanud, et selline ekspertarvamusele toetumine on sageli ebaefektiivne või koguni eksitav. Teine võimalus on nn **kindlustushindamine**, mille puhul kasutatakse spetsiaalseid struktureeritud mõõtmisvahendeid, nt psühholoogilisi teste ja küsimustikke. Sellisel juhul on hinnang täpsem, aga kliinilise hindamisega võrreldes siiski piiratum. Kõige informatiivsed on seega kompleksne lähenemine, mis võtab arvesse nii objektiivsed kui subjektiivsed näitajad ja mille puhul on tagatud uuringu korrektne läbiviimine. (Maurer 2004:28)

2003. aastal käivitati justiitsministeeriumi algatusel kaks projekti selleks, et välja töötada valideeritud vahendid retsidiivsusriski hindamiseks kriminaalhoolduses ja vanglas. Nimetatud töövahendite väljatöötamise tingis vajadus ühtsete aluste järele kuriteo toime pannud isikute hindamisel ja uue kuriteo toimepanemist mõjutavate tegurite väljaselgitamisel. Sellised vahendid aitavad lisaks planeerida ka tulemuslikke tegevusi, mis aitavad ennetada korduvkuritegude toimepanemist. Ühtse mõõtevahendi loomine aitab kaasa ka kriminaalhoolduse ja vangla vahelise koostöö parandamisele.

Kui kinnipeetav vabaneb vanglast ennetähtaegselt, saab kriminaalhooldusametnik kliendi kohta infot riskihinnangust ja sellele järgnenud tegevusest, et jätkata tööd, mis vangla on alustanud. Kui klient läheb vanglasse tagasi, korraldatakse infovahetus samal põhimõttel ja vangla jätkab kriminaalhooldusametniku alustatud tööd. Mõlemal juhul tutvutakse varasema riskihindamisega ja seda muudetakse vajadusel.

1.5.3. Isiku sotsiaal- ja majandusliku seisundi ning tervise hindamine

Isiku sotsiaal- ja majandusliku seisundi ning tervise hindamine toimub järgmiste punktide alusel:

- **Kriminaalne tegevus** – retsidiivsusriskide ja õigusrikkuja hoiakute määramine ja hindamine;
- **Eluase** – uue kuriteo toimepanemise riski suurenemine võib sõltuda elamistingimustest (nt ülerahvastatus, kriminogeensed naabrid vms);
- **Haridus- ja töökäik** – käsitletakse kliendi varasemat ja praegust töötamist, ametioskusi ja tema suhtumist töö tegemisse ning valmidust tööleidmiseks tulevikus. Samuti jälgitakse kliendi hariduskäiku kuni keskhariduse omandamiseni, tema suhtumist enesetäiendamisse ja täiendõppesse;
- **Majanduslik sissetulek ja toimetulekuallikad** – milles hinnatakse kliendi majandusseisundit, toimetulekuoskusi ja toimetulekut mõjutavaid tegureid;
- **Suhted ja elustiil** – siin käsitatakse perekonnana inimest tema eraldi elavaid või eri leibkonnas toimivaid vanemaid, vanavanemaid ja õdesid- vendi. Püütakse uurida isiku toimetulekut toetavaid suhteid ning perekonna võimalikku kriminaalset tausta;
- **Sõltuvusprobleemid** – uuritakse kliendi alkoholi ja narkosõltuvusega seotud probleeme ning muid võimalikke sõltuvusi (hasartmängud, püromania, arvutisõltuvus, haiglaslik huvi muude tegevuste või objektide vastu) ja motivatsiooni probleemkäitumisest vabanemiseks;
- **Tervis ja emotsionaalne seisund** – tegeldakse kliendi füüsilise ja vaimse seisundi analüüsi ja probleemidega;
- **Mõtlemine ja käitumine** – hinnatakse isiku mõtlemisvõimet ja üldist käitumisstiili, suhtlemisostkust, impulsiivsust, agressiivset käitumist, enesevalitsemist ja selle puudumisega seotud probleeme;
- **Väärtushinnangud ja hoiakud** – milles vaadeldakse kuritegelike ja vaenulikke hoiakuid nii üksikindiviidi kui ka ühiskonna suhtes, suhtumist ametiisikutesse ja kriminaalhooldesse ja motivatsiooni loobuda kuritegelikust käitumisest;
- **Ohtlikkus ja selle astmed** – riski hindamise käigus püütakse välja selgitada, kas isik võib panna toime tegusid, millega kaasneb vägivald tema enda või teiste isikute suhtes.

Riskihindamise tulemusel sõelutakse välja kliendid, kellele on vaja rohkem tähelepanu pöörata, kas seetõttu, et nende riskitas on kõrge või nad on ise potentsiaalsed ohvrid, Selgitatakse välja asjaolud, millest edasise individuaalse sekkumisplaani koostamisel lähtuda. Samuti otsustatakse, kas ja milliste spetsialistidega on vaja antud juhtumi piires koostööd teha.

Efektiivse riskihindamise eelduseks on koguda võimalikult palju õiget informatsiooni õigusrikkuja kohta ja õigete järelduste tegemine ning aktiivne professionaalne sekkumine.

1.5.4. Kinnipeetava iseloomustuse koostamine

Kinnipeetavale koostab iseloomustuse kontaktisik. Kontaktisik peab koostama iseloomustuse viie tööpäeva jooksul pärast kriminogeensete riskide hinnangu saamist. Iseloomustuses märgitakse ära:

- kinnipeetava isikuandmed;
- andmed toimepandud kuriteo ja mõistetud karistuse kohta;
- kinnipeetava lähedaste kontaktandmed;
- tekitatud kahju hüvitamata osa suurus;
- vanglas läbi viidud resotsialiseerimistegevused ja nende tulemused, sealhulgas hinnang kinnipeetava individuaalses täitmiskavas nimetatud eesmärkide saavutamisele;
- kinnipeetava isikuomadustest, muutustest tema mõtlemises ja käitumises vangistuse ajal ning vanglas kinnipeetava suhtes kohaldatud distsiplinaarkaristustest nähtuv risk uue kuriteo toimepanemiseks;
- kinnipeetava ohtlikkus ja ohustatus vabanemisel;
- kinnipeetavaga töötav kontaktisik.

1.5.5. Kriminaalhooldusametniku kaasamine

Kõik ennetähtaegselt vabastatud kinnipeetavad kuuluvad kriminaalhooldaja järevalve alla. Vangistuseadus näeb ette kriminaalhooldaja kaasamist juba kinnipeetava vabastamise ettevalmistamisse. Seega peab vangla sotsiaaltöötaja nii vara kui võimalik hakkama tegema koostööd kriminaalhooldajaga, et soodustada vabaduskaotust kandnud inimese sotsiaalset kohanemist ning iseseisvat toimetulekut igapäevaelus.

Kriminaalhooldusametnik peab oma eesmärgi saavutamiseks suutma kindlaks teha ja analüüsida kriminaalhooldusele määratud isiku kuritegeliku käitumise põhjusi. Saadud informatsioonist lähtuvalt koostab ta tegevuskava väljaselgitatud põhjuste likvideerimisega. Lähtudes põhjustest ja konkreetse isikuga seotud asjaoludest teeb kriminaalhooldusametnik kindlaks olemasolevad ressursid ja võimalused isiku resotsialiseerimiseks. Selliste küsimustega tegelevad ja sellekohaseid programme ning tegevuskavu viivad läbi mitmed asutused ja organisatsioonid. Nende poole kriminaalhooldusametnik nüüd oma ülesande täitmiseks pöördubki. Kriminaalhooldusametnik on otsekui kontaktisik kriminaalhoolduse ja ühiskonna vahel. Kriminaalhooldusametnik peab andma oma parima, et õigusrikkuja alustaks spetsiaalsete programmide ja individuaalse lähenemise toel seaduskuulekat elu ning vastuolu kurjategija ja ühiskonna vahel leiaks positiivse lahenduse. (Mändmaa 1999:2-3)

Ennetähtaegse vabastamise korral läbitakse kriminaalhoolduse ettevalmistamise faas. Sel juhul analüüsib kriminaalhooldaja inimese kuritegeliku käitumise jätkumist ja hindab tema võimalusi kanda karistust vabaduses. Selline analüüs annab ülevaate inimese sotsiaalsest ja majanduslikust seisundist, tervisest, kuritegelikest kalduvustest ja ohtlikkusest. Kohtueelse ettekande korral hinnatakse mittevabadusekaotuslike karistuslike meetmete kohaldamise võimalikkust. Sisuliselt teeb kriminaalhooldusametnik selles etapis ettepanekud, milline karistusviis või edasine tegevus oleks kliendile kõige mõjusam. Kohtueelse ettekande koostamine on kohustuslik kõikide alaealiste suhtes.

(http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27818/aastaraamat_2006_kodulehele.pdf)

Ennetähtaegse vabastamise lõppemise alused on üsna traditsioonilised: katseaja lõppemine või kandmata jäänud karistuse osa täitmisele pööramine. Nimetatud kahest alusest esimene

märgib kriminaalhoolduse edukust ja toob kaasa ärakandmata jäänud karistuse osa kustumise, mis tähendab, et seda ei saa tulevikus enam täitmisele pöörata. (Sootak, Pikamäe 2001:166)

1.5.6. Menetluse algatamine

Menetlus algab sellest, kui arvestusosakond teavitab kontaktisikut sellest, et kahe kuu pärast tekib kohtul õigus otsustada kinnipeetav tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada. Seepeale algatab kontaktisik kinnipeetava iseloomustuse koostamiseks vajalike materjalide kogumise. Vajadusel teeb kontaktisik järelepärimise kinnipeetava kriminogeenseid riske hindavatele ametnikele (edaspidi hindamisrühm). Nende ametnike hulka peavad kuuluma vähemalt vangla sotsiaaltöötaja, psühholoog, julgeolekuspetsialist ja tervishoiutöötaja.

Hindamisrühma liikmed peavad andma hinnangu asjaoludele, mis soodustavad uue kuriteo toimepanemist või mis viitavad sellele, et isik võib endale või teistele ohtlik olla. Selle hinnangu peavad nad andma kümne tööpäeva jooksul alates kontaktisiku järelepärimisest.

Et kohus saaks oma tööd teha hästi ja et ühiskonna turvalisus oleks tagatud, peab kõiki juhtumeid menetlema väga põhjalikult. Vajadusel tuleb kaasata menetlusse ka teisi vangla töötajaid (kaplan, õpetajad, jne). Kui vaja võib kontaktisik hindamisrühma kokku kutsuda, et ühtlustada ja täpsustada hinnangutes sisalduvat teavet.

1.5.7. Kriminaalhoolduse lõpetamine.

Kriminaalhoolduse lõpetamisel esitab kriminaalhooldaja kohtule korralise ettekande koos lisaga, milles on kirjas:

- kriminaalhoolduse lõpetamise põhjus;
- millised pikemaajalised kriminaalhoolduse eesmärgid püstitati;
- millises ulatuses püstitatud eesmärgid saavutati;
- millised muud positiivsed või negatiivsed arengud toimusid;
- millised ressursid kriminaalhoolduse teostamist aitasid ja millised vajalikud ressursid puudusid.

1.6. Elektroonilise valve kohaldamine

Seadusemuudatused võimaldavad lisaks eeltoodule ka ennetähtaegselt vabastatute allutamist elektroonilisele järelevalvele. Juhul, kui kohus peab vajalikuks rakendada täiendavaid järelevalve meetmeid, siis on tal võimalus seda teha.

Praktikas tähendab see piltlikult öeldes vahetut igapäevast kontrolli endise kinnipeetava üle. Elektroonilise valve tingimuste rikkumise on kriminaalhooldusametnikule tänasega võrreldes kordades kiiremini teada. (<http://www.epl.ee/artikkel/372469>)

Justiitsministeeriumi kohtute osakonna nõuniku Rait Kuuse sõnul annab elektroonilise valve kasutamine kriminaalhooldusametnikele senisest parema võimaluse kontrollida kinnipidamiskohast vabanenute käitumist vabaduses.

„Elektrooniline valve rakendatakse koduaresti põhimõttel, mis tähendab, et kriminaalhooldusalune võib oma elukohast lahkuda vaid eelneval kokkuleppel kriminaalhooldusametnikuga,“ märkis Kuuse. (<http://www.just.ee/25358>)

Elektroonilist valvet on esialgu kavas rakendada maksimaalselt kuni 300-le vangile aastas. Elektrooniline valve võimaldab jälgida tingimisi vabastatud kinnipeetava liikumist. Valve toimib nii, et valve-alune kannab ümber käe või jala saatjavõru, mis saadab teatud ajavahemike järel välja kodeeritud signaali. Saatja tegevusraadius on ligikaudu 50 meetrit. (<http://www.postimees.ee/180506/esileht/siseuudised/202153.php>)

1.6.1 Range kontroll

Justiitsministeeriumi kriminaalhoolduse talituse juhataja Rait Kuuse selgitusel saab elektronvalvurit kasutada kahel viisil. Neist ühe järgi pannakse tingimisi vabastatud vang koduaresti ehk fikseeritakse väga rangelt piirkond, kus ta võib liikuda ning aeg, millal ta peab kodus ja millal tööl või koolis olema. Kohe kui ta režiimist kõrvale kaldub, käivitub häire. Teisel puhul võib jalavõru abil kurikaela liikumist jälgida nii nagu politsei patrullmasinaid Tallinnas või kas või kogu Eesti elektroonilisel kaardil otsepildis. Kuid kriminaalhooldajad ei jää istuma arvutikuvari ette, vaid hakkavad kord nädalas ööpäev läbi tegema ka üllatusvisiite võrukandja koju ja tööpostile.

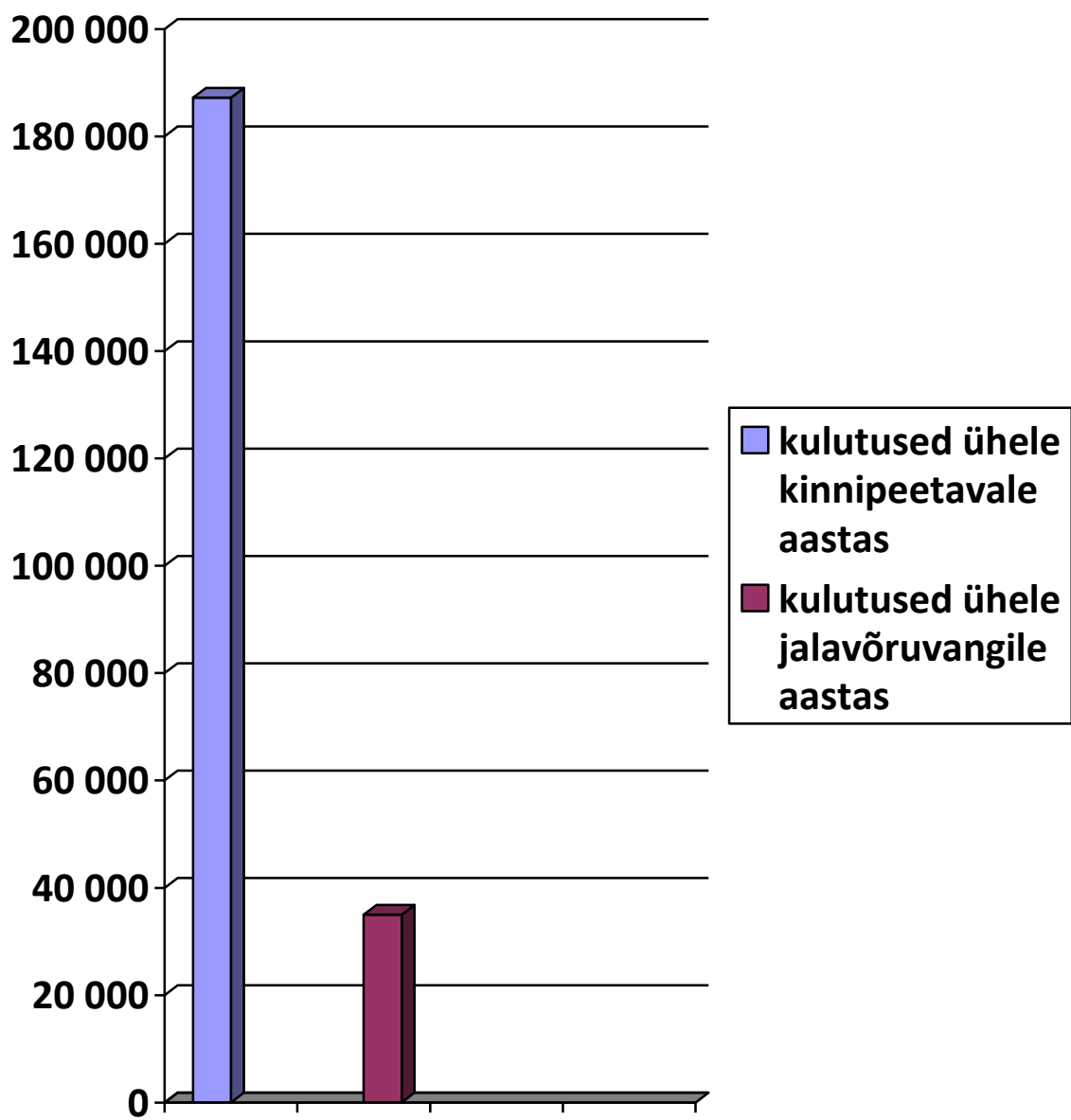
Selline võru valvab enne tähtaega vabastatud vange Rootsis, Suurbritannias, Prantsusmaal ja Hollandis.

Briti kogemus näitab, et elektronvalvuri kasu on märkimisväärne. 1999.–2005. aastani valve all hoitud ca 120 000 isikust sooritas uue kuriteo vaid 4000 kurjategijat.

Justiitsministeeriumi umbkaudsetel hinnangutel säästavad elektronvalvurid Eesti riigi rahakotti aga veelgi enam. Kui ühe kriminaali kinnipidamine aastas läheb Tartu vanglas alates söögist kuni valvuri palgani maksma 187 200 krooni, siis ühe jalavõruvangi peale kulutatakse aastas ligi 35 000 krooni. (vt joonis 1)

<http://www.postimees.ee/150406/esileht/siseuudised/198071.php>

Joonis 1. Kulutuste võrdlus ühele kinnipeetavale aastas

1.6.2. Kuidas toimib elektrooniline valve?

Elektrooniline valve toimib koduaresti põhimõttel. Süsteem ise töötab selliselt, et isiku jala ümber kinnitatakse võru ning tema koju (mõningatel juhtudel näiteks ka töökohta vm) paigaldatakse seade, mis kontrollib isiku viibimist seadme tööpiirkonnas. Süsteem on omakorda ühenduses keskandmebaasiga, mis võimaldab järelevalvet teostada.

Seade kinnitatakse isiku keha külge ajavahemikuks 1-12 kuud ning see sõltub kandmata vangistuse pikkusest ja kohtu otsusest. Kriminaalhooldaja poolt kehtestatakse isikule kindel ajagraafik, milles on toodud ka aeg, mil isik võib kodust lahkuda. Oluline on siinkohal see, et isik vajab alati eelnevat luba kodust lahkumiseks. Lisaks sellele toimuvad sagedased kohtumised kriminaalhooldusametnikuga. Sisuliselt on tegemist senisest rangema kriminaalhooldusega, kus katseaja tingimustest kinnipidamise kontrollimisel kasutatakse lisaks tavapärasele tööle tehnilisi abivahendeid.

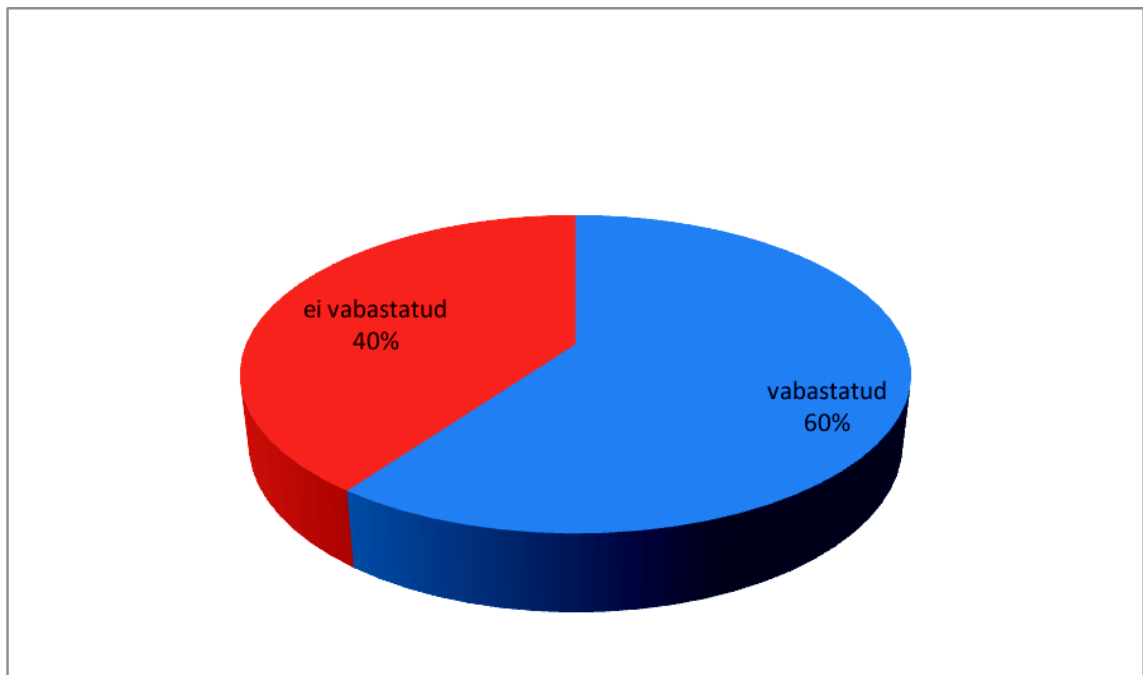
Võru eemaldamisel, lõhkumisel, isiku kodust lahkumise jmt süsteemiga manipuleerimise katsetel saab kriminaalhooldusametnik automaatselt teavituse e-posti või SMS teel ja asub häire põhjust välja selgitama. Vajadusel tehakse koheselt kodukülastus või kutsutakse isik vastuvõtule, juhul kui tegemist on tahtliku rikkumisega, siis saadetakse asi edasiseks arutamiseks kohtusse. Võru kinnitused on ühekordsed ning varustatud erinevate anduritega, mis peavad välistama võru eemaldamise. Lisaks sellel kontrollib kriminaalhooldusametnik regulaarselt võru kinnituste jmt korrasolekut.

Üldiselt võimaldab selline võrude kasutus isikul elada tavapärast, normaalset elu. Näiteks saab tavapärastel käia saunas, vannis ja teha igapäevaseid toimetusi. Samas on kriminaalhooldusel olemas selge ülevaade, et kas isik peab talle kehtestatud nõuetest kinni või ei. Oluline on märkida, et elektrooniline valve on kriminaalhoolduse osa.

Elektroonilise valve puhul on võimalik kasutada erinevaid lahendusi. Näiteks on olemas ka GPS-seadmed, mis võimaldavad määrata isiku asukohta reaalajas vastavalt tema liikumisteedele. Samas selgus katsetustel, et selliste seadmete kasutamine on seotud teatud piirangutega (signaal puudub näiteks hoonetes) ning seetõttu ei peetud otstarbekaks hetkel sellise lahendusega alustada. Kuid tulevikus võiks GPS-seadmete kasutamine olla päevakorras, sest näiteks ohvrite kaitsmisel või seksuaalkurjategijate eemale hoidmisel lasteaedadest koolidest jmt on GPS-seadmel arvestatav potentsiaal. (<http://www.ekspress.ee/viewdoc/A0B7820915CFCBD7C2257279004DD7C5>)

1.6.3. Statistika Viljandi Vangla näitel

Seaduse jõustumisest alates so 27.01.2007 a. on Viljandi Vangla esitanud kohtule materjalid 55 kinnipeetava kohta. Nendest on tingimisi enne tähtaega vabanenud vaid 33 kinnipeetavat ja neist 2 kinnipeetavat on vabanenud tingimisi elektroonilise järelevalve alla st 60% kohtule esitatud kinnipeetavatest on vabastatud tingimisi enne tähtaega. (vt joonis 2)

Joonis 2. Tartu Maakohtu otsuste jagunemine

KarS § 76 lg 3 ja 4 katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel arvestab kohus kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetud isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdimõistetule kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine. Kinnipeetava elutingimuste raames arvestab kohus selliseid asjaolusid nagu elukoha olemasolu kinnipeetaval pärast vabanemist, töökoha leidmise ja tugiisikute (perekonnaliikmed, lähedased) toetuse võimalus, aga samuti endiste kuritegelike sidemete taastekkimise oht.

Põhilisteks kohtu poolseteks põhjendusteks mitte vabastada kinnipeetavat enne tähtaega oligi see, et kinnipeetav on vanglas viibides mitmeid kordi distsiplinaarkorras karistatud. See aga

viitab asjaolule, et vabaduses viibides on suur oht jätkata kuritegevust. Ka kriminaalhooldusametnik oli seisukohal, et kinnipeetav ei ole valmis vabaduses seaduskuulekalt käituma.

Kriminaalhoolduse alguseks võib lugeda kas kohtuotsuse või siis prokuratuuri või kohtu määruse laekumist kriminaalhooldusosakonda. Lisaks neile nõuetele, mis laienevad hooldusalusele automaatselt, võib kohus määrata süüdimõistetule kohustusi, mis on seotud tema isiku ja võimalike sotsiaalprobleemidega või tema põhjustatud kuriteo asjaoludega ja kahjude korvamisega. Esimese sammuna planeeritakse katseaega ning koostatakse hoolduskava. Hoolduskava on dokument, mis koostatakse katseaja alguses, pärast kohtuotsuse jõustumist. Hoolduskava täitmist jälgitakse regulaarselt ning kui vaja, siis kava muudetakse.

Kriminaalhoolduse ajal aset leidvate rikkumiste või muude erakorraliste juhtumite puhul koostab kriminaalhooldusametnik erakorralise ettekande. Selles tehakse kohtule ettepanekud katseaja edasise kulgemise kohta.

Kriminaalhoolduse lõppedes koostatakse ettekanne, mis sisaldab kokkuvõtte kogu katseajast ja annab hinnangu saavutatud eesmärkidele.

http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27818/aastaraamat_2006_kodulehele.pdf

Tingimisi enne tähtaega vabastamine ei ole sugugi mitte kõiki kinnipeetavaid distsiplineerinud.

Näide kinnipeetavast, kellel oli lühike karistus - kuni üks aasta ja tal avanes tingimisi enne tähtaega vabanemise võimalus. Kinnipeetav suutis olla mingi ajani korralik, kuid kui oli vaja klaarida teise kinnipeetavaga omavaheline probleem, siis ei hoidnud ka tingimisi enne tähtaega vabanemise võimalus rusikaid tagasi. Kinnipeetavale määrati karistuseks 20 ööpäeva kartserit. Kaks päeva hiljem tuli tal minna kohtusse ja nõustuda kohtuniku otsusega, et teda ei vabastata tingimisi enne tähtaega. Sellise näite puhul võib väita, et tingimisi enne tähtaega vabanemine ei distsiplineeri sugugi kõiki kinnipeetavaid käituma korralikult.

Kindlasti on suur hulk kinnipeetavaid, kes püüavad igal võimalusel väiksema rikkumise eest vabandust paluda, peaasi, et ei määrataks neile karistust, mis samas rikuks võimaluse vabaneda tingimisi enne tähtaega.

Tingimisi vabanemine enne tähtaega elektroonilise valvega ei ole Viljandi Vanglas sugugi levinud. Kui algselt hakkas sellisest võimalusest juttu levima, siis kinnipeetavad, kellel oli võimalus, hakkasid koheselt võimalusest kinni. Umbes nädal peale selle info avaldamist ja vastavate tingimustega tutvumist, loobusid kinnipeetavad elektroonilisest valvest, sest suurem osa ei oleks saanud tingimustega hakkama.

Hetkel on kaks alaealist kinnipeetavat vabastatud elektroonilise valve alla. Nende puhul tuleks mainida toetavat perekonda, kes on iga hinna eest valmis oma poegi koju võtma, olgu tingimused millised tahes. Kinnipeetavale leitakse töö ja vanemad hoolitsevad selle eest, et kinnipeetav käitaks seaduskuulekalt vabaduses. Kõik oleneb muidugi kinnipeetavatest endist.

2. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA METOODIKA

2.1. Uurimustöö eesmärk ja ülesanded

Uurimisaineks oli Viljandi Vangla alaealiste kinnipeetavate ja kriminaalhooldusametnike arvamused ja hoiakud tingimisi ennetähtaegse vabanemise kohta.

Alljärgneva uurimuse ülesandeks on välja selgitada:

- kas kinnipeetavad muudavad juba vanglas oma käitumist;
- tingimisi ennetähtaegse vabastamise efektiivsus;
- kas alaealised kinnipeetavad suudavad kiusatusele vastu panna ja täidavad neile ette pandud tingimusi.

Uurimuse aineistiku moodustavad ankeetküsitlused ja kirjanduse läbitöötamine.

Uurimus on läbi viidud 10.01.2008 kuni 29.03.2008 a.

2.2. Uurimuse meetodika

Käesolevas uurimustöös on kasutatud andmekogumismeetodina avatud küsimustega ankeetküsitlust. Ankeetküsitluse üheks puuduseks võiks välja tuua selle, et me ei tea täpselt kui ausalt ja hoolikalt neile vastati ning kui tõsiselt sellesse suhtuti.

Ankeetküsitlused on läbi viidud kinnipeetavate ja kriminaalhooldusametnike seas.

Ankeetküsitluse eesmärgid:

1. Kinnipeetavad – uurida, kas kinnipeetavad on huvitatud vabanema tingimisi enne tähtaega ja kas nad ise on valmis vabanemisel kehtestatud tingimustest kinni pidama.
2. Kriminaalhooldusametnikud – uurida, kuidas tingimisi enne tähtaega vabanenud alaealised kinnipeetavad tegelikult on tulnud toime kriminaalhoolduse all ja millised on nende põhilised nn komistuskivid.

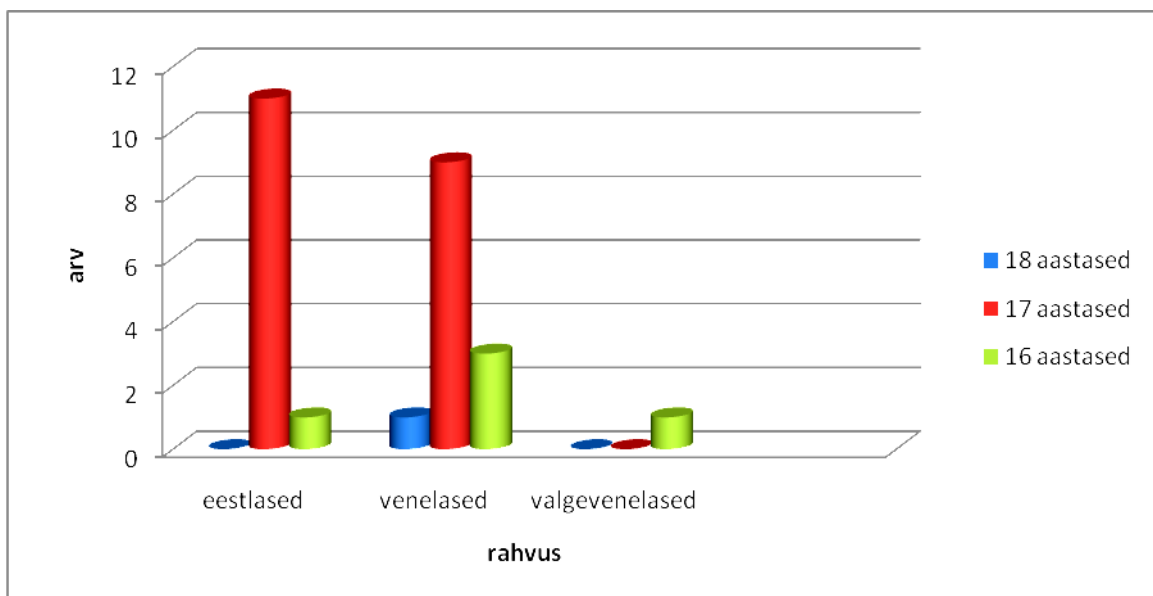
Kinnipeetavate ankeet sisaldas 11 küsimust. Küsitletud sai kõiki hetkel Viljandi Vanglas olnud 26 kinnipeetavat ja kõik ankeedid said kinnipeetavatelt vastuse. Kuna kinnipeetavatel on vanglas vaba aega küllaga, siis ei olnud neil mingeid probleeme ankeetidele vastamisega. Algselt suhtuti küll vastamisse väikese umbusuga ja uuriti milleks selline küsitlus. Peale selgitust, et seda kasutatakse ainult lõputöös ja on anonüümne, vastati meelsasti.

Kriminaalhooldusametnike ankeet sisaldas 9 küsimust. Vastamiseks jagati laiali 33 ankeeti, millest tagastati vaid 19 ankeeti. Kuna ankeedid saadeti e-meili teel siis oli kerge jätta neile vastamata. Ankeetidele vastamata jätmise põhjused pole teada, kuid autori arvates võib selleks olla ajapuudus või pole lihtsalt huvi sellistele ankeetidele vastata.

2.3. Ankeetküsitluse tulemused

2.3.1. Ülevaade ankeetküsitluses osalenud kinnipeetavatest

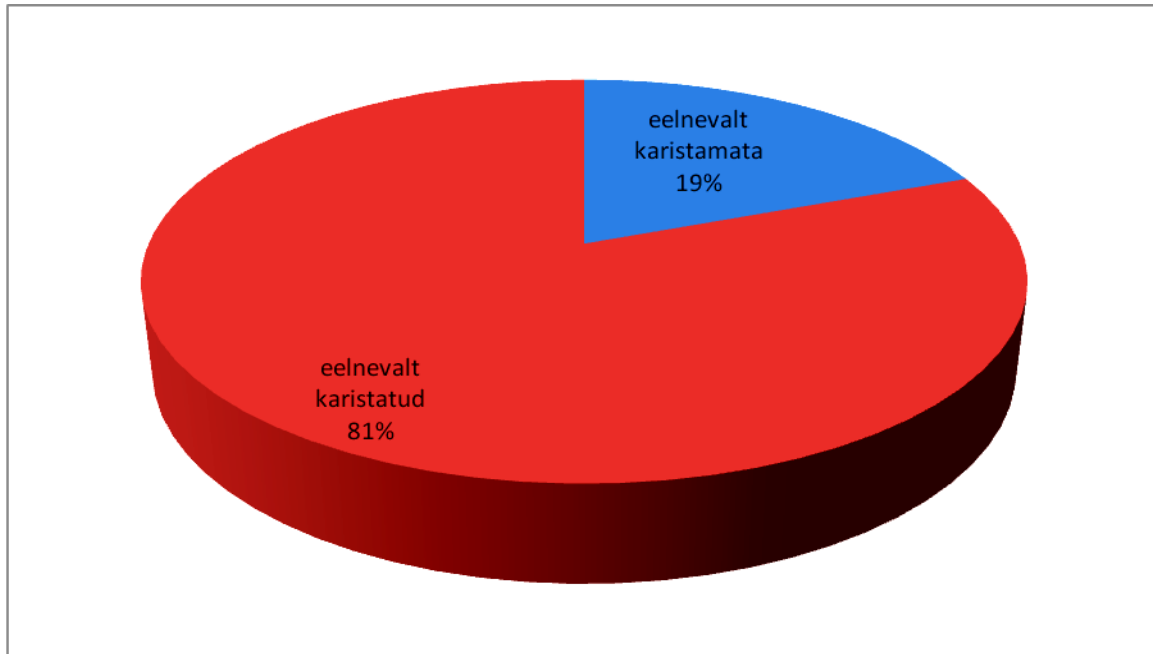
Ankeetküsitlus viidi läbi Viljandi Vanglas ajavahemikul 10.01.2008.- 12.01.2008. ja osalesid selles kõik hetkel vanglas viibinud 26 kinnipeetavat. Kõik kinnipeetavad olid meessoost ja vanus jäi 16 – 18 aasta vahele. Neist 12 olid venelased, 13 eestlased ja 1 valgevenelane (vt joonis 3).

Joonis 3. Küsitletud kinnipeetavate jagunemine rahvuste ja vanuste järgi

2.3.2. Kinnipeetavate seas tehtud küsitluse tulemused

Küsitluses uuriti kas kinnipeetavad on eelnevalt kriminaalkorras karistatud või on viibinud erikoolis. Küsitluses selgus, et 26-st ainult 5 kinnipeetavat (e 19%) on eelnevalt karistamata. Seega 21 kinnipeetavat (e 81%) viibivad vanglas juba vähemalt teist korda (vt joonis 4).

Joonis 4. Kinnipeetavate eelnev karistus

Autori arvates viitab see sellele, et noorte õigusrikkujate seas on retsidiivsus väga kõrge. Alaealiste õigusrikkumiste vähendamiseks pole piisavalt tõhusaid mõjutusvahendeid või pole need noortele piisavalt kättesaadavad.

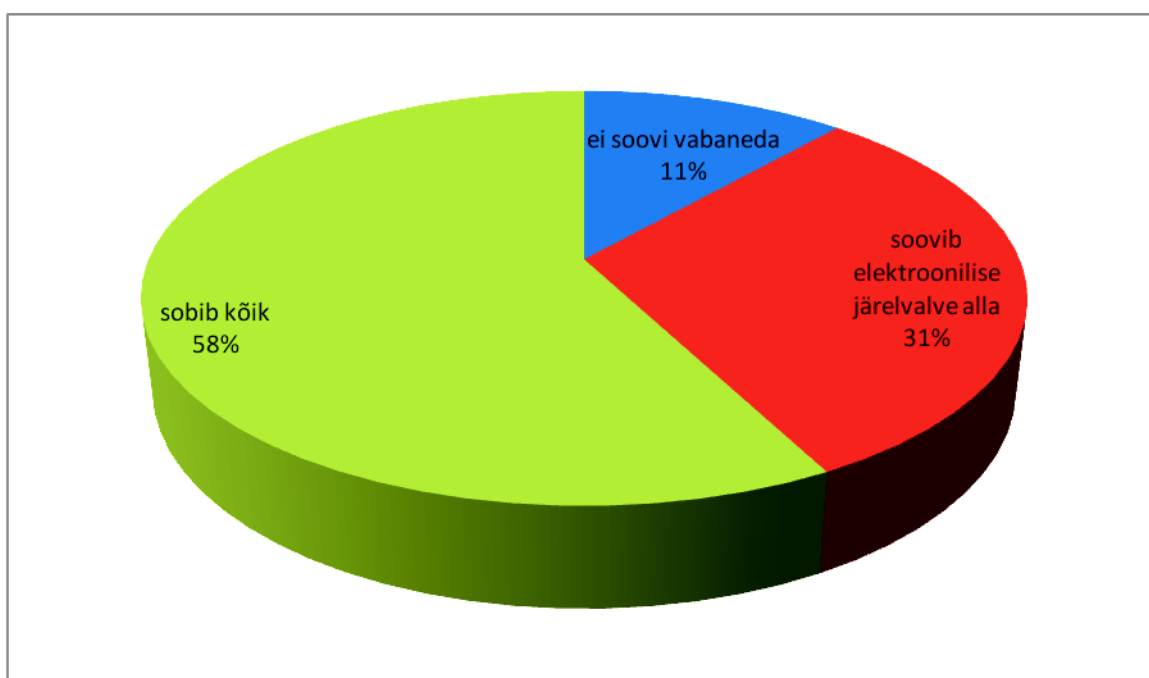
Küsimusele kas soovite vabaneda vanglast tingimisi enne tähtaega vastasid vaid kolm kinnipeetavat (e 11%), et ei soovi vabaneda. Kuid ka nendel juhtudel oli tegemist kinnipeetavatega kes teadsid, et nad ei saa kohtu poolt heakskiitu ja neid ei vabastata tingimisi enne tähtaega. Nimelt oli tegemist probleemsete ja kriminaalset karjääri omavate kinnipeetavatega. Nad omasid palju distsipliinkaristusi ning mitmendat kriminaalkaristust.

8 kinnipeetavat ei soovinud vabaneda elektroonilise järelvalve alla. Autori arvates on üheks põhjuseks see, et siis peab alluma väga rangele kontrollile. Kuna vabaduses on väga palju ahvatlusi ja kiusatusi on ka väga raske neile vastu seista. Seega on väga lihtne eksida reeglite

vastu ja vanglasse tagasisattumise oht üsna reaalne. Need kinnipeetavad teadvustavad, et neil on nõrk tahtejõud ja ei suudaks avanevatele ahvatlustele vastu seista.

15-l kinnipeetaval (so 58%) oli täiesti ükskõik kuidas vabaneda – peaasi, et saaks vanglast minema (vt joonis 5). Hea ülalpidamine kinnipidamisasutuses viitab ühel juhul oskusele oma käitumist vajalikul määral kontrollida, kuid teisel juhul isiku salakavalusele ja oskusele manipuleerida ametnikega.

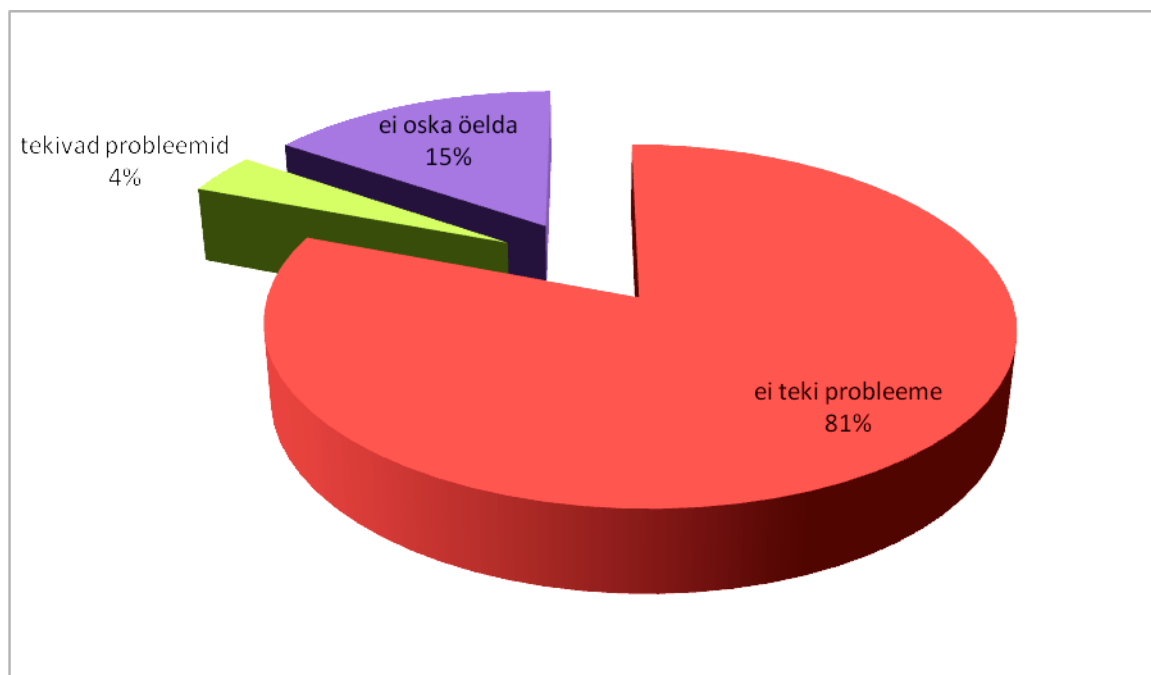

Joonis 5. Kinnipeetavate jagunemine vabanemissoovide järgi

26-st ainult 3 kinnipeetavat (e 11%) vastasid, et ennetähtaegse vabanemise kohtukuupäeva lähenemine ei mõjuta neid üldse. Teised kinnitasid kõik, et see teeb neid närviliseks. Ootused ja lootused on suured. Samuti püütakse vähemalt käituda korralikult, et ei tekiks sellega kohtus probleeme kuna kohtunik vaatab esmalt kinnipeetava käitumist vanglas. Kui kinnipeetav ei suuda vanglas käituda kuidas ta siis suudab seda teha kriminaalhoolduse all.

Kas suudate peale vabanemist ettenähtud tingimustest kinni pidada? 26-st ainult kaks kinnipeetavat (e 4%) vastas, et ei suudaks etteantud tingimustest kinni pidada. Üks vastas ausalt, et kindlasti läheb kuskile vargile või röövib kedagi kuid seekord pole enam nii loll, et

vahele jääb. Viis kinnipeetavat (e 15%) polnud endas kindlad, kuid ülejäänud 18 kinnipeetavat (so 81%) olid 100% kindlad, et suudavad tingimusi täita. (vt joonis 6)

Joonis 6. Kinnipeetavate arvamus tulevastest probleemidest

Kõige suuremaks ahvatluseks märgiti ära alkoholi ja narkootikume. Noored ei taha tööle minna, sest nende arvates makstakse palka vähe ja kergem on seda teenida ebaseaduslikult. Autori arvates on siin ka väike tõetera sees, sest enamikel nendest noortest on madal haridustase ja puuduvad kutseoskused. Paraku on neil selletõttu tööturul raske läbi lüüa.

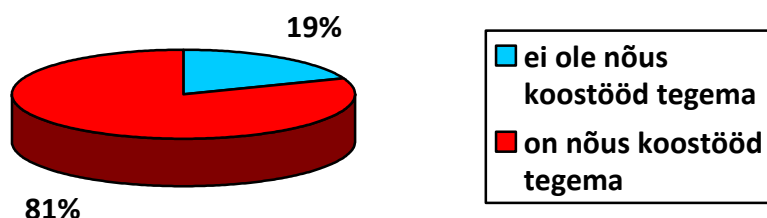
Kuna väljaspool vanglat pole sellist kontrolli, siis on väga suur risk panna toime uus kuritegu. Üks vastanutest kartis kohtuda vanade tuttavatega kellele on võlgu ja arvas, et sellest võivadki tekkida probleemid. Kogu olukord võib kujuneda selliseks, et vabanenu lähimateks ja tihedamateks sotsiaalseteks suheteks on põhiliselt suhtlusringkond, mis koosneb kriminaalse karjääriga sõpradest, kellega asutakse uusi kuritegelikke plaane välja mõtlema. Seejuures võivad sotsiaalsed suhted perekonna näol vanglast vabanenu elus olla katkenud.

Mida ootate kriminaalhooldusametnikult?

Enamik kinnipeetavatest ootab kriminaalhooldusametnikult mõistvat suhtumist, head koostööd, viisakat käitumist, abi, et näitaks kätte õige suuna, ausust, tuge ja et saaks suhelda

kõigest. Kui noorel on probleeme siis saab ta neid jagada kriminaalhooldajaga, kes aitab leida õige lahenduse. Kui ta seda ei oska siis on ta hooldusalusele igati toeks ja oskab suunata kellegi juurde kes aitaks. Samas arvavad paljud, et neil polegi kellegi abi ega toetust vaja, sest nad saavad ise hakkama. Nende jaoks on see vaid koht, kus tuleb ettenähtud ajal registreerimas käia ning kriminaalhooldusametnik nagu valvur ja ei midagi enam.

Milles väljendub teie valmisolek koostööks kriminaalhooldusametnikuga? 26-st 5 kinnipeetavat (e 19%) ei ole nõus tegema mingisugust koostööd kriminaalhooldusametnikuga. (vt joonis 7)

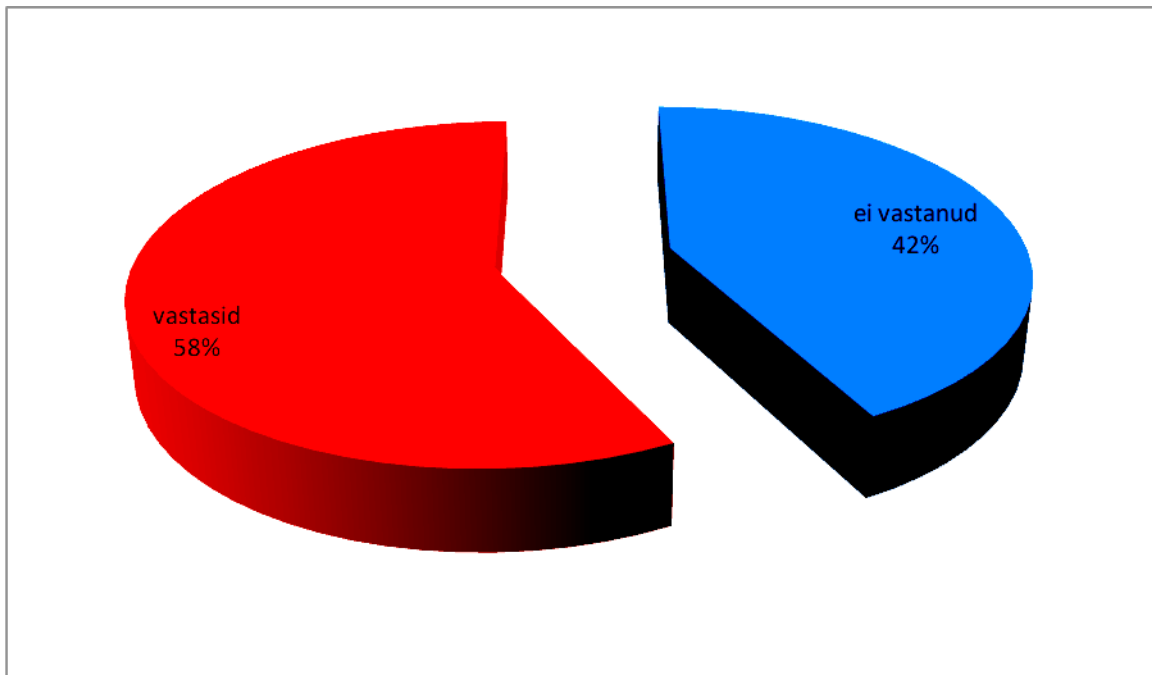
Joonis 7. Kinnipeetavate valmidus koostööks kriminaalhooldajaga

Kui need kinnipeetavad vabanevad tingimisi enne tähtaega vanglast siis autori arvates hakkavad nad juba teadlikult rikkuma nõudeid mis on seatud kriminaalhooldaja poolt. Selline suhtumine näitab autori arvates, et noortel praktiliselt puudub hirm vangla ees. Mõnede noorte puhul võib öelda, et neil on vanglas isegi parem, sest seal ootab neid soe kamber, puhas pesu, korralik köhutäis, arst, jne.

Üks kinnipeetav ütles, et kui ta oleks eelmine kord koostööd teinud ja täitnud kõiki kriminaalhooldaja poolt seatud tingimusi siis poleks ta praegu uuesti vanglas. Praeguseks on ta juba aru saanud, et kriminaalhooldajaga tasub koostööd teha.

2.3.3. Kriminaalhooldajate seas läbiviidud küsitluse tulemused

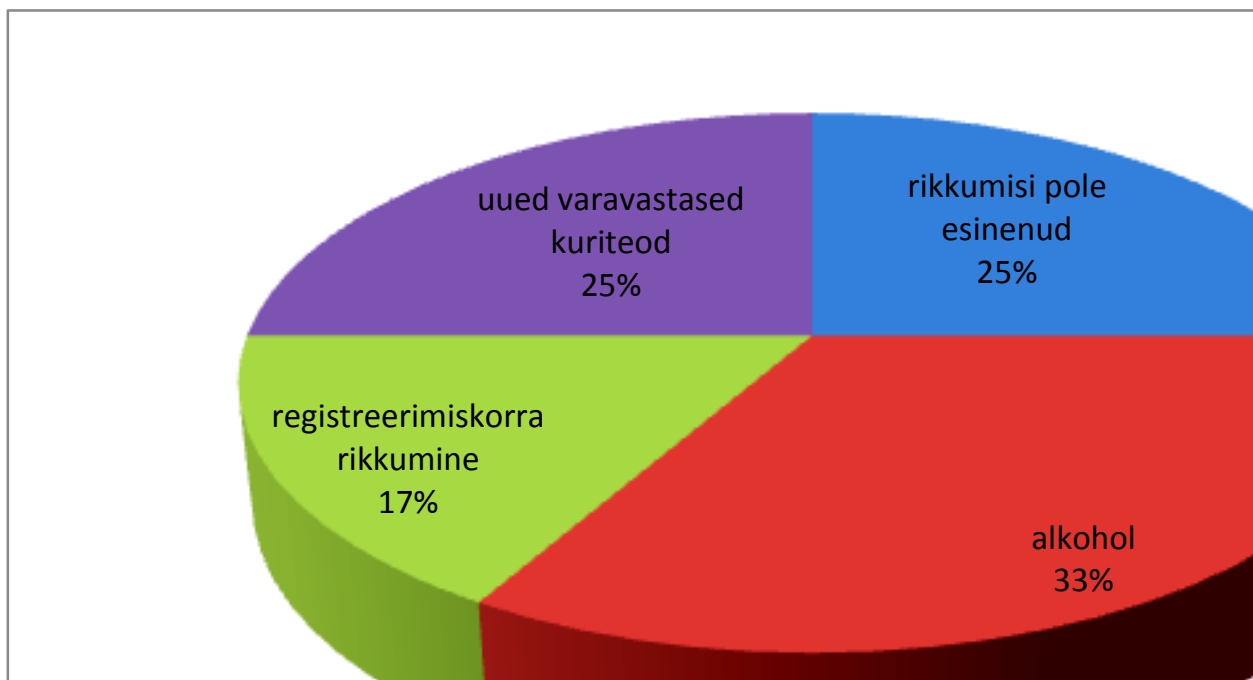
Küsitlus viidi läbi kriminaalhooldajate hulgas kellel on alaealisi Viljandi Vanglast tingimisi enne tähtaega vabanenud kinnipeetavaid. Saadetud oli 33 ankeeti ja vastuse said nendest 19 ankeeti (e 58%). Vastamata jätta oli lihtne kuna küsitluslehed saadeti meili teel. Vastamata jätmise põhjusteks võib olla ka see, et ankeet ei pakkunud erilist huvi või oli lihtsalt ajanappus (vt joonis 8).

Joonis 8. Ankeedile vastanud kriminaalhooldusametnikud

Kriminaalhoolduse klientidel on kohustus teha tööd, elada kindlas elukohas, osaleda õppeprogrammides, külastada regulaarselt kriminaalhooldajat, vajadusel osaleda psühholoogilises nõustamises (Peakontrolöri otsus 2002:2).

19-st ankeedile vastanud kriminaalhooldajast 13 (e 75%) ütles, et nende hoolealune on rikkunud järelvalve tingimusi. Peamisteks rikkumiste põhjusteks on alkohol ja kriminaalsed sõbrad (vt. joonis 9).

Joonis 9. Järeivalvalvealuste jagunemine rikkumiste järgi

Kriminaalhooldajate arvamused: kui isik ei taha seaduskuulekalt oma elu korraldada, suhtub kõigesse ükskõikselt, vastutustundetult ja hoolimatult, ei suuda ka kriminaalhooldussüsteem ja kriminaalhooldaja ainuisikuliselt teda muuta. Ka on peale vabanemist palju rohkem ahvatlusi kui vanglas ja nii juhtubki, et noor satub jälle kuritegelikule teele. Paljud suhtlevad edasi oma kriminaalsete sõpradega ja koos tehaksegi jälle mõni seadusevastane tegu. Sellest võime järeldada, et noortele on sõprade mõju väga suur. Siin võib nimetada halba ja kriminaalkorras karistatud tutvusringkonda, suutmatust öelda sõpradele ei ja avaldada sel moel muljet, suutmatust suhelda mitte vanglakaristust kandnud inimestega.

Kinnipeetavale kõige kriitilisem etapp on vahetult vabanemisele järgnev aeg, millest sõltub, kas kinnipeetava integratsioon ühiskonda õnnestub või mitte. Sageli tuleb kinnipeetaval alustada oma elu ülesehitamist algusest peale. Suurimaks probleemiks on paljudel juhtudel töö- ja elukoha leidmine, aga ka suhete taastamine perekonnaga, sõpradega. Oma osa on ka ühiskonna võõristaval suhtumisel kinnipeetusse. Siit ka tulemus, et 19-st 9-l (so 47%) kriminaalhooldusalusel on algatatud uus kriminaalasi ja nüüd on juba kohtu otsustada mis neist edasi saab.

3. ARUTELU JA JÄRELDUSED

3.1. Vanemate mõju lapsele

Psühholoogias on tuntud sotsiaalse õppimise teooria. Lapsed õpivad vanematelt ja väga tähtis on vanemate eeskuju.

Vaadeldgem erinevaid aspekte ükshaaval. Keskkond on kõik, mida meie inimesed, enese ümber maailmas kogume, näeme ja kuuleme. Praegusel ajal on laste- ja noorsootöös eriti esile kerkinud just vägivalda ennetavad projektid. Kuid vanemad lapsed ja noorukid õpivad ka seda, et poliitikutki ei oska midagi muud kui reageerida kriisiolukordadele vägivallaga. Täiskasvanuid ei saa usaldada, kuid nad ise ei suuda pakkuda vägivalla küsimuses mingit käitumismudelit, kuid nõuavad seda lastelt ja noortelt. (Heike Baum 2002:7)

2006. aastal viidi läbi mitmeid alaealiste kuritegevust puudutavaid uuringuid. Nendest olulisim oli „Alaealiste hälbiv käitumine Eestis *self-report* meetodil läbiviidava rahvusvahelise uuringu andmetel“, mille eesmärgiks oli saada informatsiooni erinevate käitumishälvete leviku kohta Eesti 7., 8. ja 9. Klasside õpilaste seas – alaealistelt uuriti nende kokkupuudet alkoholi ning narkootikumide tarbimise, õigusrikkumiste ning koolikohustuse eiramisega. Leiti, et vaid väga väike osa alaealistest paneb toime kuriteo, küll aga sooritatakse muid õigusrikkumisi, nagu vandalism, avaliku korra rikkumine jms. Selgus, et mitmed lapsed on kokku puutunud koolivägivallaga ning lapse õigusvastasele tegevusele avaldavad mõju vanematevahelised kodused suhted.

(<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27622/%DClevaade+kriminaalpoliit+ikast+2006.pdf>)

Sellest kõigest võime järeldada, et noorte kuritegevuse põhjused võivad peidus olla meis enestes. Juba varases nooruses pole lastele piisavalt tähelepanu pööratud. Meil kõigil on pidevalt kiire – esikohal on karjäär, raha, töö ja alles siis kuskil tulevad lapsed.

Laps jälgib maast madalast seda, kuidas vanemad temasse suhtuvad, kas nad kiidavad lapse omadusi heaks või tõrjuvad neid tagasi. Seda vastastikust mõjutamist nimetatakse

peeglisuhteks. Laps, kellel ei ole veel kujutlust, missugune ta on, näeb end sellest peeglist, mille vanemate tagasiside talle loob. (Keltikangas-Järvinen 1992:38)

Isksuse kujunemise olulisemaid tingimusi, esimene ja paljude aastate kestel kõige mõjusam sotsiaalne keskkond on perekond. Siin toimub nii bioloogiliste kui ka vaimsete vajaduste rahuldamine, omandatakse põhilised ühiskondlikud normid ja saadakse esimesed teadmised paljudes küsimustes. (Saar 1998:16)

Kuigi nooruk iseseisvub, lööb vanematest lahku ja vajab oma eeskujurühma, ei tähenda see, et ta on võimeline üksinda kasvama. Suhteid omaealistega on kindlasti vaja, aga need ei asenda suhteid täiskasvanutega. Murdeealine mässab täiskasvanute vastu, aga täiskasvanumallid on tema arenguks hädavajalikud. (Keltikangas-Järvinen 1992:62)

3.2. Järeldused uuringust

Antud uuringust selgus, et Tartu Maakohus vabastas 60% kinnipeetavatest, kellel avanes võimalus vabaneda tingimisi enne tähtaega. Nendest 47% kinnipeetavatest on algatatud uus kriminaalasi. Sellest järeldub, et 53% tingimisi enne tähtaega vabastatud kinnipeetavatest on suutnud hoiduda uutest kuritegudest. Autori uuringust selgub ka see, et elektroonilise järelvalvealuste kinnipeetavatega pole esinenud mingeid probleeme. Sellest võib järeldada, et elektrooniline järelvalve on osutunud ülimalt tõhusaks.

Üheks põhjuseks võib tuua selle, et kuna noored on vanglas mitmendat korda, siis on keskkond neile tuttav ja turvaline, nad teavad reegleid ja oma kohta süsteemis. Vabaduses on raskem ennast kehtestada, noortel puuduvad elementaarsed sotsiaalsed oskused. Ei osata hästi teadvustada oma probleeme, väljendada soove ja tundeid sotsiaalselt aktsepteeritaval viisil. Samuti ei osata aru saada teise inimese soovidest ja tunnetest. Sageli on raskusi suhtlemise, enesekontrolli ja pingest vabanemise oskusega.

Peab vähendama süütegude toimepanemise võimalusi. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb:

- raskendada süütegude toimepanemist;
- suurendada süütegude avastamise tõenäosust;
- vähendada süütegudega saadavat kasu. (kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010)

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks ja ülesandeks seati selgitada, kuidas praegune tingimisi ennetähtaegse vabastamise kord mõjutab alaealiste kinnipeetavate käitumist karistuse kandmise ajal vanglas ning kui paljud enne tähtaega vabastatud alaealistest kinnipeetavatest suudavad täita neile katseajaks määratud tingimusi ning vaadelda kas sellega kannatab meie kõigi turvalisus.

Kokkuvõtteks võime öelda: selleks, et vanglast enne tähtaega vabaneda, peavad olema täidetud paljud eelpool toodud tingimused. Teiseks kui kohus kontrollib täie rangusega, et need tingimused oleks ka tegelikult täidetud peakski olema ühiskonna turvatunne tagatud. Elektroonilise valve puhul peab kinnipeetav ka ise selleks nõusoleku andma, et teda saaks üldse vanglast vabastada ja valve alla panna.

Kui peale vabanemist kriminaalhooldus toimib edukalt siis võime julgelt väita, et meie kõigi turvalisus enne tähtaega vabanenud kinnipeetavate pärast ei kannata. Katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel arvestab kohus kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetud isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdimõistetule kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine.

Töös leidis kinnitust hüpotees, et tingimisi enne tähtaega vabanenud noored siiski enamus suudavad kinni pidada neile pandud kohustustest. Kuid, nagu selgub uuringust, 47% noortest ei karda sattuda vanglasse ja kui nad ise ei soovi end parandada siis on väga raske midagi nendega ette võtta. Põhitähelepanu tuleks pöörata noortele kes pole jõudnud veel alustada oma kriminaalset karjääri.

Küsimuse kontekstis väärrib tähelepanu ka asjaolu, et väga suure osa kurjategijaist moodustavad alaealised ja noored, kes alles otsivad oma kohta ühiskonna sotsiaalses ja professionaalses struktuuris. Sotsiaalse positsiooni määratlematus, alles kujunemisjärgus olevad käitumise sisemised regulaatorid – kõik need asjaolud kogumis pluss noorele põlvkonnale eriomane negativism vanema põlvkonna suhtes panevadki aluse noorsoo ja selle üksikute esindajate kõrgeenenud kuritegelikule aktiivsusele. (Raska 1987 : 44)

Hüpoteesis välja toodud teine väide, et enamus kinnipeetavatest püüavad käituda vanglas korralikult, et ei tekiks probleeme kohtus kui arutatakse taotlust vabastada teda tingimisi enne tähtaega leidis samuti kinnitust. Kuid kõigil pole päris selget ettekujutust mida ta oma eluga peale hakkab ja kuidas kavatseb toime tulla peale vanglast vabanemist. On ka selliseid kinnipeetavaid kes juba teadlikult hakkavad rikkuma neile etteantud nõudeid.

Kuivõrd selle uurimuse puhul mõõdeti tingimisi enne tähtaega vabastamise “efektiivsust” vaid kriminaalhoolduse aja jooksul, mil isik sanktsiooni all olles nagunii käitub korralikumalt, ei saa neid andmeid võtta üks-üheselt. Autor ei oska öelda midagi selle kohta, mis saab kriminaalhooldusalustest aasta paari jooksul pärast käitumiskontrolli lõppemist. Autori arvates võiks see küsimus olla järgmise uurimustöö temaks.

SUMMARY

The title of the present research is “Conditional releasing the youth offenders before due date (an example of Viljandi Prison)”.

The paper is written in Estonian, and it contains a summary in English language. The total length of the research is 43 pages. Composing the paper 26 different sources has been used.

The aim of the research is to find out how the present regulation of conditional releasing before due date influences the behaviour of the youth offenders during the prison term. The second task is to find the answer to the next question – how many offenders conditional released before due date can meet fixed requirements and obligations for their trial period.

An original questionnaire was developed for the research. Questioning was carried out among the following target groups:

- 1) youth offenders in Viljandi Prison;
- 2) probation supervisors consulting released internees from Viljandi Prison.

It became evident that most of the youth offenders conditional released before due date are capable and motivated to meet fixed requirements and obligations for their trial period, and also they behave law-abiding during the trial period.

Keywords: probation, recidivism, conditional releasing before due date.

KASUTATUD KIRJANDUS

Baum, H. 2002. Ma olin vihast lõhki minemas! Tormikiri

Keltikangas-Järvinen, L. 1992. Agressiivne laps. Tallinn: Koolibri.

Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010

Kriminaalpoliitika. Justiitsministeeriumi arengukava kuni aastani 2007

Maurer, T. 2004. Retsidiivsusriski hindamisest vanglas ja kriminaalhoolduses. Sotsiaaltöö nr 2. 28-29

Mändmaa, M. 1999. Kriminaalhooldus – süsteemi eesmärk ja kriminaalhoolduse põhimõtted: Sotsiaaltöö nr 1. 2-4

Peakontrolöri otsus 2002

Pikamäe, P. Sootak, J. 2001. Kriminaaltäitevõigus. Kirjastus ILO: Õigusinstituut

Raska, E. 1987. Sotsiaalne programm: kuritegevuse ennetamine. Tallinn: Eesti raamat.

Saar, J. 1998. Kiivakiskunud elu. Tallinn: Eesti raamat.

Kasutatud õigusaktid:

Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. Justiitsministri 22. 02 2007 määrus nr 15

Karistusseadustik

Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord
Justiitsministri 17.01.2007 määrus nr 4

Kriminaalhooldusseadus

Vangistusseadus

Kasutatud internetimaterjalid:

<http://www.ekspress.ee/viewdoc/A0B7820915CFCBD7C2257279004DD7C5> 05.02.2007

http://www.kesa.ee/download/Retsidiivsus_KESA-Mauritius_2007.pdf 30.03.2008

<http://www.postimees.ee/150406/esileht/siseudised/198071.php> 20.04.2007

<http://www.postimees.ee/180506/esileht/siseudised/202153.php> 25.05.2007

[http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27818/aastaraamat_2006_koduleh
ele.pdf](http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27818/aastaraamat_2006_koduleh
ele.pdf) 15 30.05.2008

<http://postimees.ee/180506/esileht/siseuudised/202153.php> 30.05.2007

<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2006/02/m06022306.html> 10.01.2008

[http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27622/%DClevaade+kriminaalpoliiti
kast+2006.pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27622/%DClevaade+kriminaalpoliiti
kast+2006.pdf) 10.01.2008

<http://www.epl.ee/artikkel/372469> 10.02.2007

<http://www.just.ee/25358> 15.03.2007

Lisa 1

Küsitlusleht kriminaalhooldajale

Olen Kalev Ojaloo, töotan Viljandi Vanglas ja õpin Sisekaitseakadeemias justiitskolledžis III kursusel kaugõppes. Paluksin teie abi oma lõputöö tegemisel. Lõputöö teemaks on „**Alaealise kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamine**“. Selleks mõned küsimused Teile hoolealuse(te) kohta. Küsitluse tulemusi kasutan ainult oma töös ja kuskil mujal avaldamisele ei kuulu.

1. Enne tähtaega vabanenu vanus.....
2. Rahvus.....
3. Kunas ja kust vabanes.....
4. Katseaja pikkus.....
5. Katseaja tingimused (elektrooniline valve).....
6. Katseajal esinenud rikkumised
.....
7. Rikkumise põhjused (sõbrad, alkohol, kodu, jne) .....
8. Rikkumisele järgnenud sanktsioonid .....
9. Teie isiklik arvamus praeguse süsteemi tõhususe kohta (arvamused, ettepanekud jne.).....

TÄNAN!!

Lisa 2

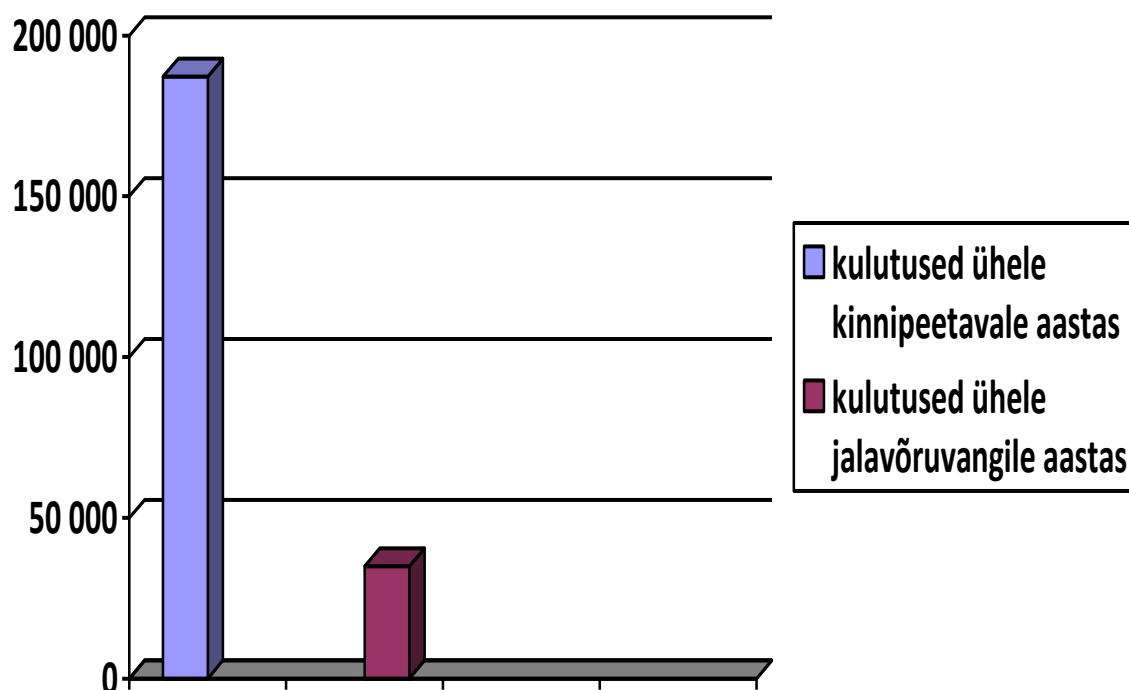
Küsitlusleht kinnipeetavale

Olen Kalev Ojaloo, töotan Viljandi Vanglas ja õpin Sisekaitseakadeemias justiitskolledžis III kursusel kaugõppes. Paluksin teie abi oma lõputöö tegemisel. Lõputöö teemaks on „**Alaealise kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamine**“. Küsitluse tulemusi kasutan ainult oma töös ja kuskil mujal avaldamisele ei kuulu.

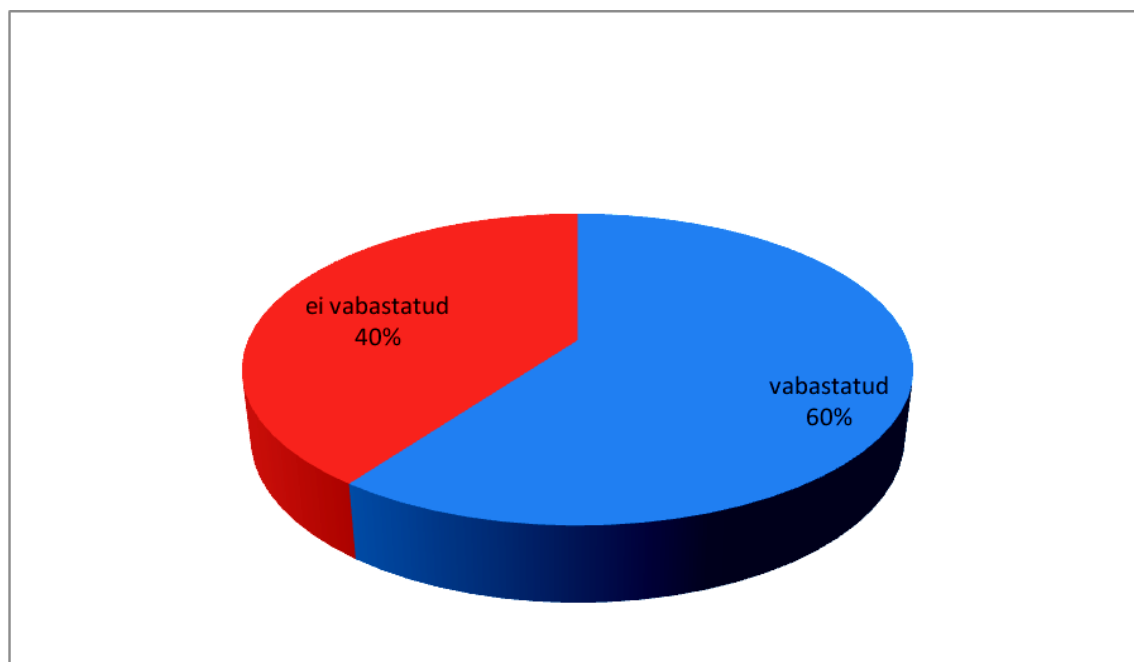
1. Vanus.....
2. Rahvus.....
3. Karistusaja pikkus.....
4. Kas olete eelnevalt viibinud vanglas või erikoolis (kui jah, siis kui pikalt ning kus?).....
.....
.....
5. Kas soovite vabaneda tingimisi enne tähtaega.....
6. Elektroonilise valvega või ilma.....
7. Kuidas mõjutab teie käitumist vanglas ennetähtaegse vabanemise kuupäeva lähenemine.....
.....
8. Teie prognoos: kas suudate peale vabanemist ettenähtud tingimustest kinni pidada.....
.....
9. Millised probleemid võivad teil tekkida katseajal?.....
10. Mida ootate kriminaalhooldusametnikult? .....
11. Milles väljendub Teie valmisolek koostööks kriminaalhooldusametnikuga?
.....

TÄNAN !

Lisa 3

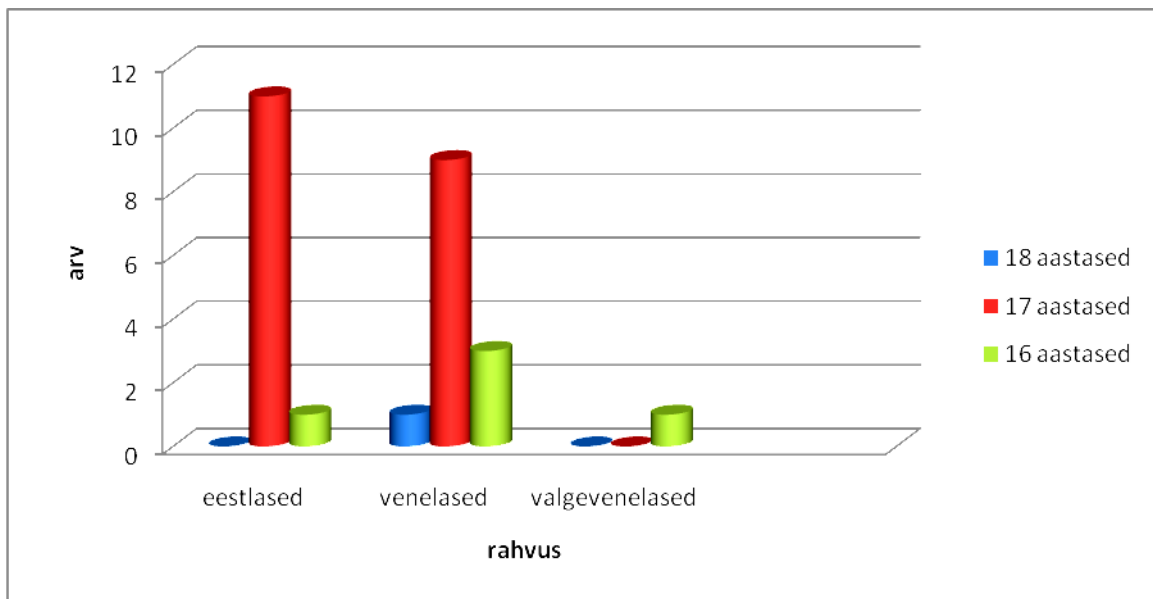

Joonis 1. Kulutuste võrdlus ühele kinnipeetavale aastas

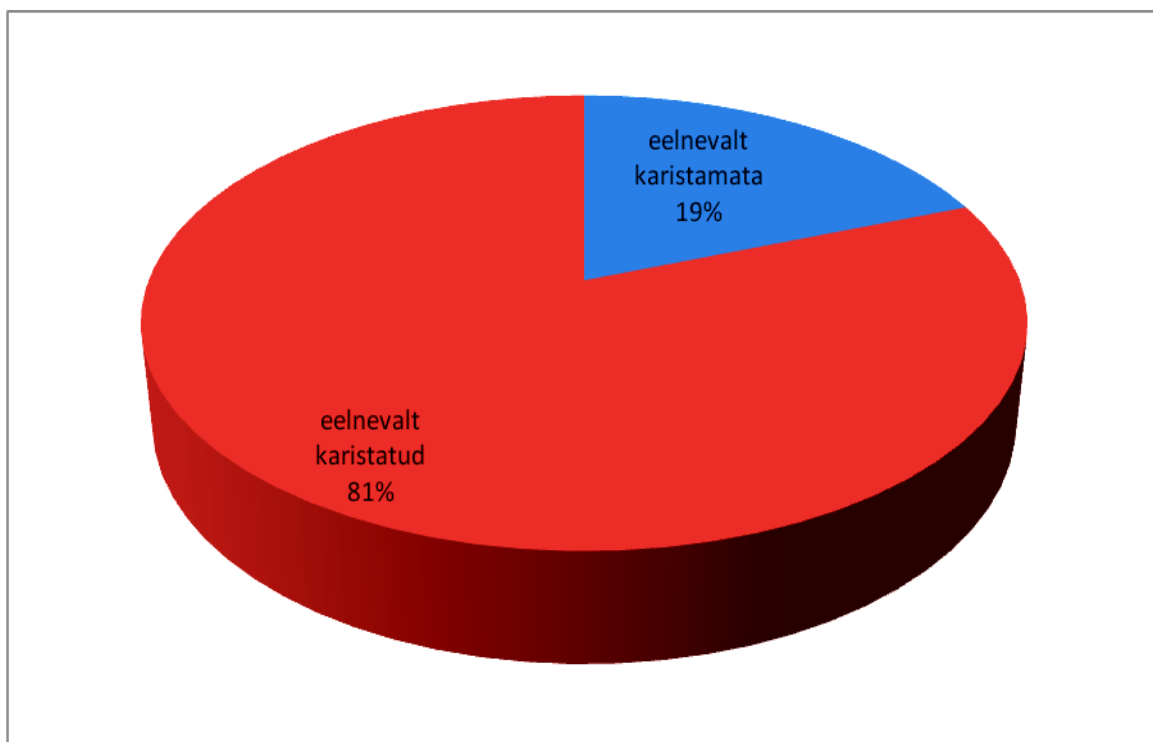

Joonis 2. Tartu Maakohtu otsuste jagunemine

Lisa 4

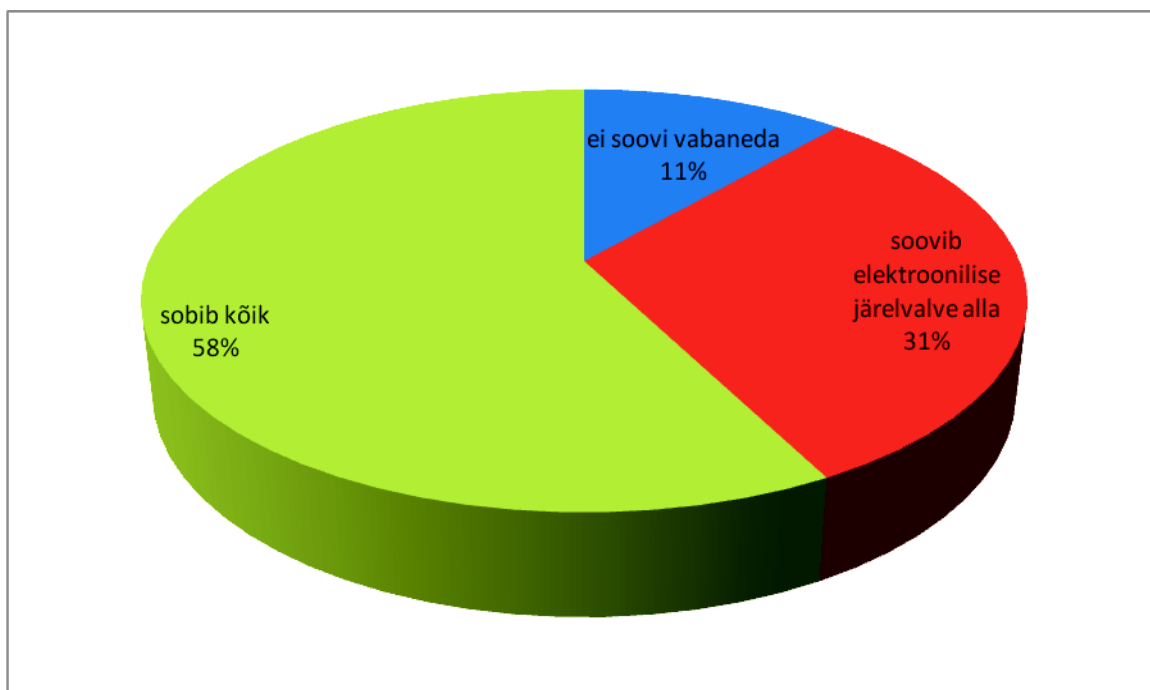
Joonis 3 Küsitletud kinnipeetavate jagunemine rahvuste ja vanuste järgi

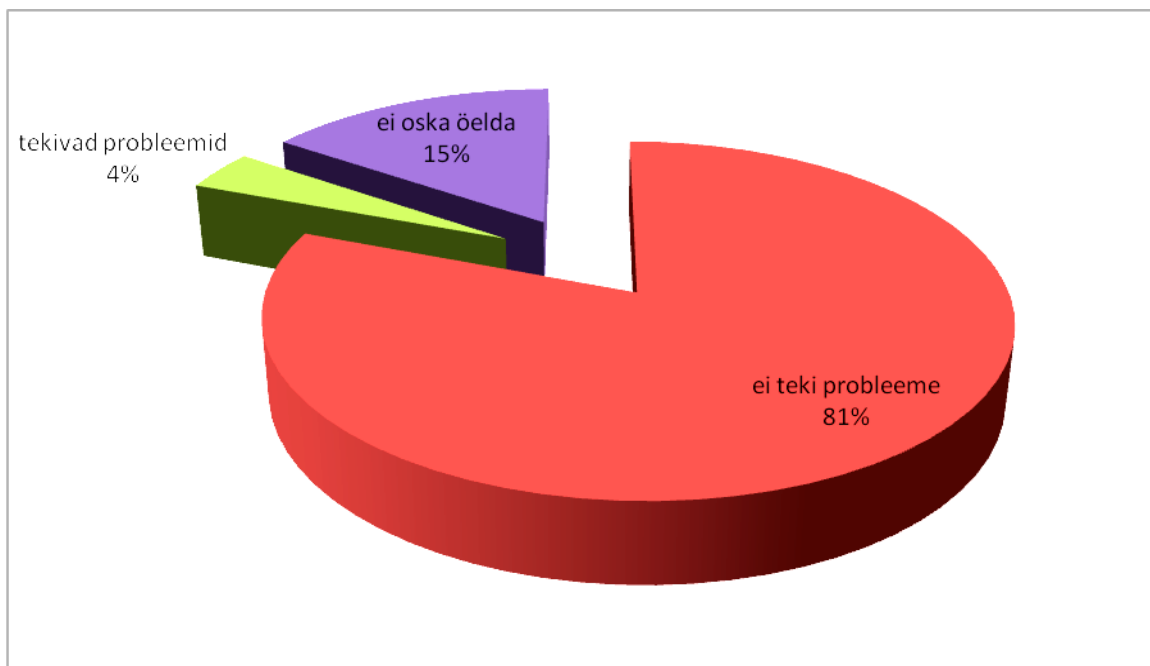
Joonis 4. Kinnipeetavate eelnev karistus

Lisa 5

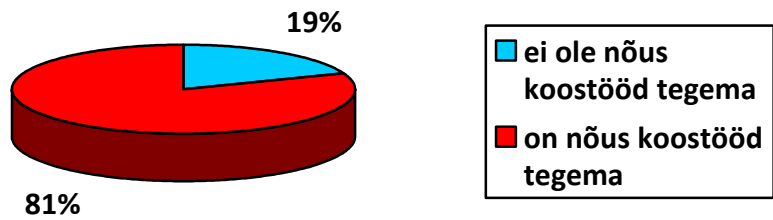

Joonis 5. Kinnipeetavate jagunemine vabanemissoovide järgi

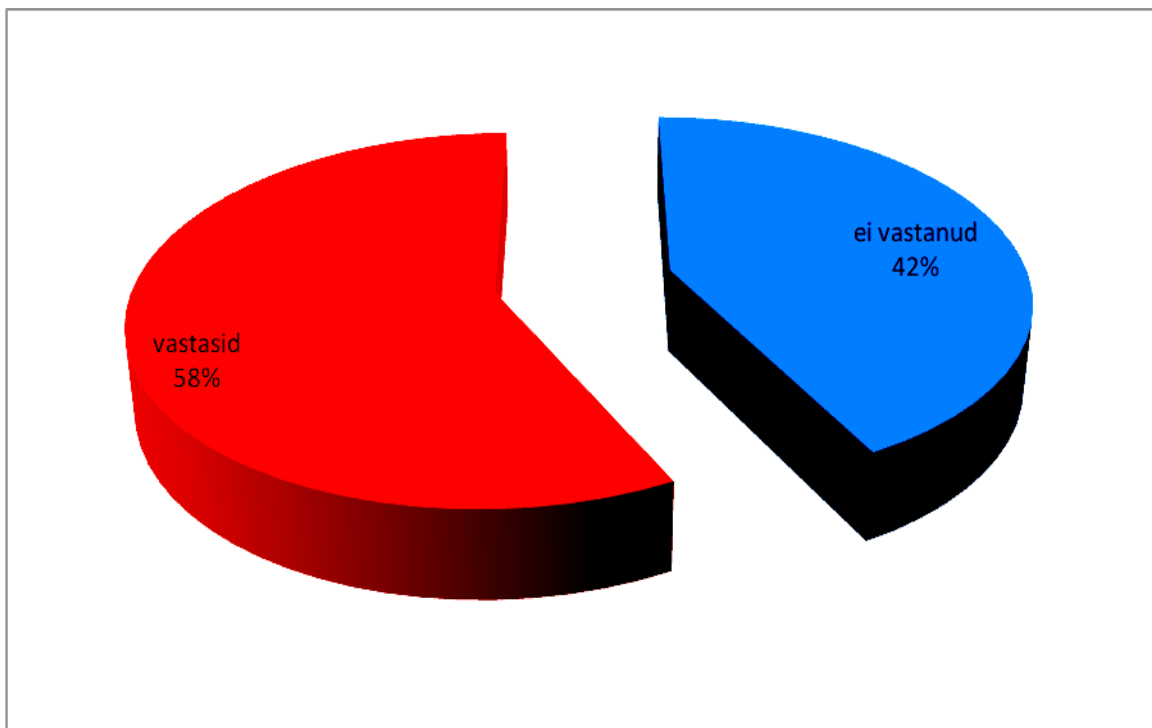

Joonis 6. Kinnipeetavate arvamus tulevatest probleemidest

Lisa 6

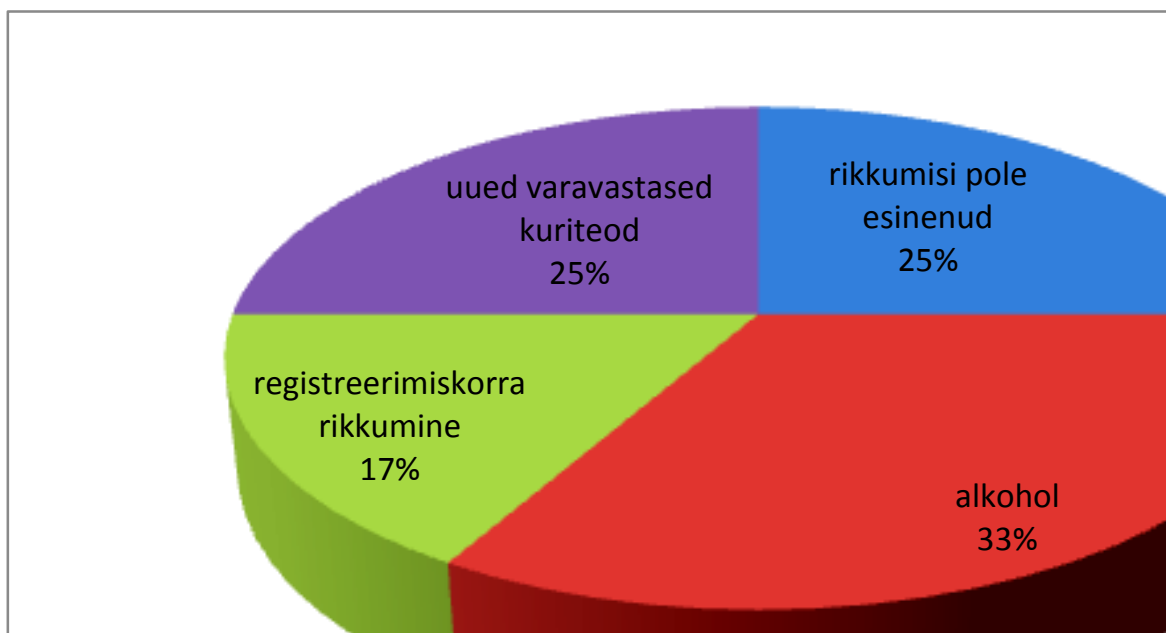

Joonis 7. Kinnipeetavate valmidus koostööks kriminaalhooldajaga

Joonis 8. Ankeedile vastanud kriminaalhooldusametnikud

Lisa 7

Joonis 9. Järelvalvalvealuste jagunemine rikkumiste järgi

